

ERDÉLYI FIATALOK

A romániai új magyar nemzedék folyóirata.

Szerkeszti: LÁSZLÓ DEZSŐ

Cluj, VI. évf. 1935. 1. negyed. Tavasz szám.

Elmélet és gyakorlat.

Irta: László Dezső

I.

Alig van szó, amit ma többször hallanánk, mint az *elmélet* és *gyakorlat* kifejezéseit. Állandóan hangzik a vád, hogy ez, vagy az a mozgalom az elméleti követelésekkel szemben igen gyakorlati, vagy a gyakorlati követelményekkel szemben igen elméleti. Néha ugyanaz a magatartás ami igen elméleti az egyik csoportnak, a másik tábor előtt túl gyakorlatinak látszik. Nem árt tehát a kérdést az *egyén* és *társadalom* életében gyökerében megvizsgálni.

Az elmélet és gyakorlat ugyanannak az emberi életnek két egymástól megkülönböztethető, de egymástól el nem választható magatartása. Eredtető tevékenységük egyfelől az ismerőképességek sorozata, másfelől a cselekvő akarat. Az ember ismer és cselekszik. Az ismerő tevékenység legmagasabb formájú megnyilatkozását elméletnek, a cselekvő képesség tevékenységeinek összefüggő rendszerét gyakorlatnak nevezzük.

Az elmélet és gyakorlat két eredtető tevékenysége: az ismerés és cselekvés az emberi élet természeti megnyilatkozásaiban és az emberi fejlődés kezdetibb fokán egymással a legszorosabb kapcsolatban áll. A létparancs arra kényszeríti az embert, hogy a rajta kívül levő világgal szemben a harcot felvegye. Hatások érik az embert, ezek a hatások mint ingerek jelentkeznek az emberi idegrendszerben. Az ingerrel szemben az egyén ismerő képességei védekeznek, ezek a képességek az ingert érzetté, majd képzetté dolgozzák fel. A védekezés cselekvő munkája, gyakorlati része csak ezután az ismerő munka után indul meg. A cselekvések irányát mindig az ismerő tevékenységek parancsa fogja eldönteni. A cselekvés annál sikeresebb lesz, minél tisztább, a tényeknek megfelelőbb volt az ismerő tényezők által adott kép. Ha az ember ismeri azt a jelenséget, ami létét veszélyezteti, nagyobb a valószínűség, hogy vele szemben sikeresebben fog megállni, mint ha nem tudja, hogy mi az, ami vele szemben áll. Viszont az ismerő képességeitől megfosztott ember, hiába rendelkezik cselekvő képességekkel, a külső támadásokkal szemben feltétlenül elveszti a csatát.

Az ember magasabb lény mi volta természetrajzi szempontból abban rejlik, hogy homo sapiens, azaz olyan lény a természetnek,

aki pusztá ösztönös cselekvések helyett ismeretekkel indokolt cselekedetekkel védi és tartja fent magát.

Az ember ismerő képessége kezdetben tehát pillanatnyi létfenntartás érdekében végez munkát. Egyre jobban fejlődő ismerő képessége viszont a többi lényekkel szemben olyan biztonságot teremt az ember körül, aminek védelme alatt az ember ismerő képességének csodálatos erejét nem csak a pillanatnyi létszükség esetenkénti veszélyeztetettségében gyakorolja. Az ember effemeré szükségéitől eltekintve is gondolkodik: gyűjtött tapasztalatait a nyugodt pihenés óráiban összehasonlítja, összefoglalja, rendszeresíti. Így olyan szellemi tőkét gyűjt magának, amely később az élet egyes eseteiben ad neki támaszt és erőt. A jelenség világ egyes jelenségei mögött kezd keresni az okozati összefüggést, általános érvényű megállapításokra jut el, kezd elméleteket alkotni. Ez a magasabb rendű gondolkodás csak fokozódik az által, hogy egy időn túl saját magát is ismerete tárgyául kezdi tekinteni. Erre a megismerésre ismét nem az élet ad hoc jelenségei, hanem magasabb létérdekből származó ingerek hajtják a többlet erővel rendelkező embert. Az emberi életnek ez a foka a filozofálás magaslata. Ezen a fokon már nem azért ismer az ember, mint a kezdetleges fokon, vagy a gyermeki korban, ahol az élet egyes ismeretlen jelenségei hajtják arra, hanem azért mert az egyes esetek mögött a létnek összefüggő rendszerét látta meg. Ugy érzi, hogy léte nem is az egyes jelenségek miatt van veszélyben, hanem az élet nagy összefüggései az igazi ellenségek. A nagy összefüggések felismerése alapján álló ember az élet egyes eseteiben győzelmesebben áll meg, mint az, aki ilyen összefüggő ismeretrendszerekkel nem rendelkezik. Ez a felismerés még fokozottabb munkára sarkalja az elméleti erők munkáját.

Az az ember azonban, aki az elmélet-alkotásnak erre a fokára eljutott, magával hordozza annak veszélyét, hogy ismerő világának legmagasabbrendű megnyilatkozásai és cselekedetei között a szoros életkapcsolat meglazul. Ismeret anyagának egészét nem kell a szorosabb értelemben vett egyéni létfenntartás érdekében felhasználnia. Mivel nagyobb az ismerő képességek eredménye, mint amennyit a mindennapi élete érdekében fel kell használnia, a többi emberektől megkülönböztethetően nyugodtan lehet őt elméleti embernek nevezni.

De mihelyt az ember az ismerés útján ilyen magasra emelkedett, az ember már a legmagasabb társadalmi életet éli. Az egyéni létfenntartások külön érdekei sok különböző ponton a társadalom közös létérékévé tevődnek össze. A társadalomnak ebben a kollektív egyéniségében viszont nagyon is szükséges erővé tevődik át az a plusz, ami az elméleti egyén felesleges tudásában jelentkezik, aminek ő az egyéni életben alig valami gyakorlati hasznát látja. A közösség létfenntartásában minden egyénnek részt kell vennie, de minden egyénnek más és más a maga sajátos szerepe. Azoknak az egyéneknek kell a közösségi élet támadási felületeire a létfenntartás helyes módjának a szabályait megadniok, akik az életet nagy össze-

függéseiben ismerik. A közösségi élet tehát önként hozza magával tagjainak kétfelé válását: a közösség bizonyos tagjaiban a közösség létérdekét ismereti uton szolgáló elméleti erő a termékenyebb, a kevesebb elméleti erővel rendelkező tagoknak viszont a gyakorlati kivitelnél jut nagyobb szerep. A közösség parancsoló öntudatát az elméleti és végrehajtó szerveit a gyakorlati emberek képezik.

Az elméletnek ez a társadalmi szerepe mindig magában hordja az ember tagédiáját. Az az egység, ami az emberi fejlődés kezdetibb fokán az elmélet és gyakorlat, az ismerés és cselekvés közt a legtermészetesebb, a közösségi életben könnyen elszakadhat. A közösség elméleti emberei éppen gondolkozási képtenségük általánosító, elvonó természete miatt elszakadhatnak a közösségi élet adott ingereitől és így elméletükben nem azokra a kérdésekre válaszolnak, melyekkel a közösség gyakorlati embereinek kell szembenézniük. Ilyen esetekben a gyakorlati emberek, mivel ők nincsenek arra felkészülve, hogy az élet egyes jelenségei között a magasabb összefüggéseket felismerjék, teljesen tanácstalanul állanak. Az elmélet és gyakorlat elszakadása, mindig abban a fájdalmas tanácstalanságban jelentkezik, ami a gyakorlati embereken vesz erőt. Szeretnének tenni valamit a közért, de a közösség elméleti emberei nem diktálják a parancsokat, vagy amit diktálnak annak nem tudják sikeresen hasznát venni. Az ilyen meghasonlott korokban, amikor a közösség elméleti embereinek tudása elszakad a való élet adott szükségaitől, támad fel a vádaskodás az elméleti és gyakorlati emberek között egymás rovására. A gyakorlati emberek megvetik az elméleti emberek tudásvilágát, azt egészen feleslegesnek nyilvánítják, az elméleti emberek viszont soha nem gőgölik le annyira a gyakorlati embereket, amint amikor kitűnik, hogy tudásuknak semmi hasznát sem veszi a közösség.

Az élet egészsége azonban nem tűri meg az elszakadást. Új elméleti embereket támaszt, akik a régi kornak az egész gondolkozását átértékelik, a közösség adott kérdéseire közelebb hozzák. Néha az átértékelés azonban már lehetetlen. Ilyenkor új, teremtő erejű nagy emberek születnek, akik gyökerében új értelmezését adják annak a helyzetnek, melybe a közösség került. Ezekben a nagy embereken az elmélet és gyakorlat abba az ősegyesbe kerül, amiben primitív formáját az élet kezdetén fedeztük fel a gyermek és az egyszerű törzsek életében. Az emberiség életének egy-egy új szakaszát mindig az elméletek bukása, az elméletek és a gyakorlat közötti szakadék kimélyítése vezeti be és az elmélet és gyakorlat ősegyeségét hordó nagy ember jelenti be. Ennek a jelenségnek a közösségek vezetőit és tagjait arra kell figyelmeztetnie, hogy a közösség szellemi kincseit mindig az adott élet kérdéseinek tükrében kell meghordozniok.

Az elmélet és gyakorlat elszakadása nemcsak akkor jelentkezik, amikor az elméletek emberei elmaradnak saját koruk gyakorlati kérdéseire mögött, hanem akkor is, amikor az elméleti emberek saját korukat megelőzik. Ez a szakadás szintén gyakran bekövetke-

zik, de mindig egészséges folyamata az életnek, mert ha valóban az élet úterén tapogatták ki az elmélet emberei új elméletük igazságait, akkor a közösség gyakorlati munkásai előbb-utóbb követni fogják őket, ha kellőképpen tudják a közösség közt gondolataikat hirdetni és terjeszteni.

Összefoglaló megállapításom a következő: Az elmélet és gyakorlat az élet kezdeti fokán mindig természetes egységben áll egymással. Az elszakadás csak ott következik be, ahol az egyén a pillanatnyi létszükséglettől felszabadulva olyan szellemi tökélet tud létrehozni, amit nem használ fel egyéni életszükségletei megszüntetésére. Ezen a fokon a fejlett társadalmi formák között élő ember egyénisége felhalmozódott elméleti tökéletét a közösség életében teszi gyümölcsözővé. A közösségi élet önként hozza magával az elméleti és gyakorlati embertípus kialakulását. Ha a közösség élete az élet valószínűségi vonalán halad, az elmélet és gyakorlat embereinek munkája egymást mindig egészségesen egészíti ki. A közösség életében az elmélet és gyakorlat világa mindig elszakad egymástól, valahányszor a gyakorlati emberek megelőzik az életfrontot, vagy elmaradnak a mögött. A létérdek az elmélet és gyakorlat hosszabb elszakadását sohasem engedi meg, a haladás, átértékelés, vagy a nagy ember teremtő munkája által mindig igyekszik a szakadékat eltüntetni.

II.

Mit jelent a fenti általános megállapítás a mi sajátos helyzetünkben? Mindenek előtt állapítsuk meg, hogy ma nálunk teljes a gyakorlati emberek tájékozatlansága, éles az elszakadás az elmélet és gyakorlat között és örökös a kölcsönös támadás az elméleti és gyakorlati emberek között. Egy egész sereg olyan kérdéssel kell szembe néznünk gyakorlati munkánkban, amit elméleti embereink még nem tisztáztak. Ha csak a legszűkebb erdélyi kérdéseket vesszük: még senki meg nem írta az erdélyi magyar politika elméletét. A kapott elméletek nem a mi viszonyainkra találnak és nem a kisebbségi élet szükségéhez vannak mérve. Gyakorlati nemzeti munkásainknak pedig százai várnának egy olyan életes elméletet, aminek vallását hirdetője életével vállalná. Nincsenek elméletileg tisztázva a mai társadalmi irányok kisebbségi életünkhöz való vonatkozásai. Nincs még tisztázva a mi sajátos kisebbségi életünk belső törvényszerűsége. Nem tudjuk mekkora szellemi és anyagi erővel rendelkezünk. Nem tudjuk miképpen lehetne sajátos gazdasági életünket életrendszerbe foglalni. Nincs kulturpolitikai programunk. Határozott törekvésünk abban az irányban, hogy egységbe fogjuk a maradék erdélyi magyar szellemi erőket. Megengedjük magunknak azt a luxust, hogy szellemi munkánkat, az itten adott létérdektől függetlenül magunk dicsőségére játszódassuk, hogy így a legszörnyűbb önfertőzés bünébe essünk. A mi feladatunk nagyon világos. Aki nem hiszi magát a mai kisebbségi kor rendkívüli teremtő zsenijének, annak feltétlenül azon kell munkálkodnia, hogy az erdélyi szellemi munkások az egész kisebbségi nemzettestnek egészséges elmé-

leti munkáscsapatává tudjanak lenni. Végre meg kell teremteni az erdélyi magyarság szellemi munkatáborát. Ennek a szellemi munkatábornak az átértékelő munka friss illatával kell bizonytságot tennie az egész magyarság előtt arról, hogy van jogosultsága az erdélyi magyarság elméleti embereinek. Az öröklött gondolatvilágunk átértékelése mellett, az élet kisebbségi sorsunkban adott kérdéseire való megfelelés lenne ennek a munkatábornak második feladata. Mivel a mi időnkben az elmélet és gyakorlat oly szörnyen elszakadt egymástól, az elméleti embereknek a gyakorlati emberekkel a legszorosabb kapcsolatban kell állaniuk, hogy a személyes érintkezés segítségével hozzájuk közelebb egymáshoz kisebbségi életünk két táborát. Aki ma magáért a tudományért tudós, vagy az irodalomért író, vagy a maga megélhetéséért politikus, aki egyéni érvényesüléséért gyűjti az elmélet kincseit, az fusson ki Erdélyből, mert nincs szükség rá.

Mi kezdet kezdetétől a közvetítésnek ezt a szerepét igyekeztünk betölteni. Innen támadt az a helyzet, akik gyöker nélkül és a mi nemzeti érdekeinkre való áldozatos figyelés nélkül néztek minket, hol azért ítéltek el, mert igen elméletiek voltunk, hol azért, mert elgyakorlatiasítottunk nagy kérdéseket anélkül, hogy az elvi alapokat tisztáztuk volna. A mi közvetítő, átértékelő munkánk mindenesetre a leghálátlanabb mesterség az egyéni haszon, előhaladás szempontjából, de az egyetlen szellemi létforma, amire ma az Erdélybe szakadt magyarságnak szellemi munkásai részéről szüksége van.

II. Rákóczi Ferencz.

Irta: Biró Sándor.

Április 8-a az a nap, melyen kétszáz esztendővel ezelőtt II. Rákóczi Ferencz, Erdélyország utolsó választott fejedelme Rodostóban örök álomra hunyta le szemét. 1735-ben a nagypéntek hajnali óráiban fejezte be életét az irgalmas halál, megszabadította a 20 esztendőös száműzetés gyötrő keserűségétől. „Tizenkét óra felé étszaka mindnyájan mellette voltunk, – írja Mikes egyik levelében. – Vég-tire szegény, ma három óra után reggel, az Istennek adván lelkét elaluvék, – mivel úgy holt meg, mint egy gyermek. Szüntelen rá néztünk; de mégis csak azon vettük észre átalmenetelét, amidőn a szemei felnyiltak. Ő szegény, árvaságra hagyta bennünket ezen az idegen földön. Itt irtóztató sirás-rivás vagyon közöttünk. Az Isten vigasztaljon meg minket.”

Halálának kétszázadik évfordulóján meghatott szeretettel fordul feléje a világ minden részében szétszóródott magyarság. Nekünk, erdélyi magyaroknak, különösképen nagy hálával és elismeréssel kell reá gondolnunk. Hiszen a legnagyobb tragédia, örökös számkivetése épen Erdélyország miatt érte. Ha nem ragaszkodik annyira

az erdélyi fejedelemséghez, több ízben folytatott béketárgyalásai végre is eredménnyel jártak volna. De ő inkább odahagyta óriási birtokait, inkább vállalta a számkivetés szomorú lehetőségét, minthogy lemondjon az erdélyi fejedelemségről, melynek fennmaradását a magyarság szempontjából szükségesnek tartotta a magyarellenes Habsburgokkal szemben.

De e megfontolástól eltekintve is nagyon érdekes reánk nézve a Rákóczi kérdés. Egyrészt ama sokszínű feldolgozás miatt, mely a különböző Rákóczi életrajzokon át szinte félszázadon keresztül a magyar történetírást izgalomban tartotta, másrészt azokért az aktuális üzenetekért, melyeket a Rákóczi egyénisége, munkája és tragikumai nyújtanak nekünk.

I.

A Rákóczi kérdés kutatása már majdnem egy évszázados múltra tekinthet vissza. A XIX. század második felében annyira fellendült történeti forráskiadványok és monográfiák igen nagy száraléka a kuruc korszakra vonatkozik. E tekintetben sokoldalú és termékeny munkásságot fejtett ki Thaly Kálmán, aki szinte egész életét a kuruc-kor tanulmányozásának szentelte. Kiadta az általa összegyűjtött kuruc-korból származó népdalokat, vitézi énekeket és balladákat „Adalékok a Thököly és Rákóczi kor irodalomtörténetéhez” (Bpest. 1872 I–II). Részletes történeti életrajzokban írta meg levéltári kutatások alapján a híresebb kuruc tisztek, vezérek életét, munkásságát. (Bercsényi, Bottyán, Ocskay.) Az „Archivum Rakoczianum” aktagyűjteményben óriási része volt, úgyszintén a felkelés hadi, ipari és kereskedelmi vonatkozásainak feltárásában. Magát úgy tekintette, mint a vezérlő fejedelem udvari íródeákját, aki egész munkásságát egy Rákóczi kultusz megalapítására fordította. Rajongó szeretete Rákóczi iránt néha olyan túlzásokba ragadta, melyek a komoly történettudománynak nem nagyon váltak hasznára. Az általa rajzolt Rákóczi csupa fény, csupa ragyogás, minden árnyék nélkül, valóságos félisten, aki szinte már nem is emberi arányú. Ha akadtak is történészek, akik e Rákóczi kutatással nem értettek egyet, azokat Thaly a közvélemény segítségével hamarosan el tudta hallgattatni.

Rákóczi életét Thaly után Márki Sándor, az itteni egyetem történelmi tanszékének egykori professzora írta meg, három óriási kötetben. Rengeteg anyagot gyűjtött össze és kétségtelen, hogy munkája a legrészletesebb és adatokban leggazdagabb a Rákóczi feldolgozások között. Kissé még hatása alatt van Thaly-nak, akinek ajánlja is munkáját, de műve feltétlenül nagy nyeresége a magyar történetírásnak. Rákóczit nagy szeretettel, de kellő történeti kritikával kíséri végig életútján; nála már inkább ember a fejedelem, mint félisten.

Míg Márki munkája Rákóczi egész életpályáját felöleli, addig a három év múlva, 1913-ban megjelent feldolgozás a fejedelem éle-

tének második részét, a száműzetést tárgyalja. Ez a munka, mely a Magyar Akadémia kiadásában jelent meg az akkor még kevésbé ismert Szekfü Gyula első nagyobb könyve volt „A száműzött Rákóczi” címen. Mivel Szekfü teljesen szakított eme művében az addigi történeti módszerekkel és a Thaly által idealizált fejedelmet józanabb, emberibb alakban, néhol nem éppen találó hasonlatokban mutatta be, könyve óriási felzudulást okozott az egész országban. A függetlenségi párt egész apparátusával belefekküdt, hogy a Ballagi Aladár budapesti egyetemi tanár által képviselt tiltakozó mozgalmat minél nagyobb arányúvá fejlessze és így mint egy alkalmas politikai eszközt a kormány elleni harcban felhasználja. A Szekfü elleni hajsza mintegy 3 éven át tartott alig lankadó hevességgel s bizony nagyon sok keserűséget okozott jelenkorunk legnagyobb magyar történetírójának. Először cikksorozat jelent meg könyvéről, a „Magyarország” c. lap hasábjain, hol kifejtették, hogy Szekfü Rákóczit gyalázta, – hogy kárörömmel irt a nagy fejedelem száműzetéséről és ennek szenvedéseiről, hogy kormánymegrendelésre irta a hírhedt aulikus szellemű, magyarellenes elveiről ismert Thallóczy Lajos v. b. t. t. biztatására. A szenzációt átvették a többi lapok, majd a társadalmi egyesületek s csakhamar az egész ország visszhangzott az így keletkezett hajszától. Ballagi felolvasásokat tartott, majd ezeket könyv alakban is kiadta 1916-ban „Az igazi Rákóczi” c. alatt.

Szekfü nagyon hátrányos helyzetben volt a védekezés szempontjából. A napi sajtó nem állott, vagy csak kis mértékben mert melléje állani, – viszont a tudományos folyóiratokat a közönség nem olvasta. Így védekezése nagyon nehéz és a nagy közvélemény számára hatástalan volt. Pedig a legtöbb történetíró, könyve elolvasása után melléje állt s az „Est” hasábjain nyilatkozott a munka komoly, alapos voltáról, visszautasítva a Rákóczi gyalázás vádját. Így Károlyi Árpád, Tagányi Károly, Takács Sándor, Angyal Dávid s mások nyilatkoztak egyenként Szekfü mellett. Mikor ez nem használt, egységes fellépésre szánták el magukat: egy közös tiltakozó felhívást bocsátottak ki a hajsza ellen. A magyar történetírás kimagaslóbb munkásai majdnem mind csatlakoztak e felhíváshoz: egyetemi tanárok, muzeumi és levéltári szakemberek, középiskolai történettanárok hetvenheten irták alá a tiltakozó manifesztumot, mely 1914 ápr. 29-én jelent meg a Világ, Budapesti Hírlap és Az Újság c. nagy napilapokban. A nyilatkozatban tiltakoztak „a terrorizmus ellen, mely a történeti kritikát a Rákóczi irodalom terén lehetetlenné akarja tenni”. – Érdekes megmozdulásuk nem sok eredménnyel járt a közvéleményt illetőleg, – Szekfünek azonban érthetően jóleső vigasztalás volt a nagyközönség megtévesztésével szemben. Hogy a nemzet jobbait meggyőzze ügye igazságáról, 1916-ban könyvet adott ki, melyben az ellene indított hajsza okait, rugóit mutatja be, részletesen kitérve a fontosabb vádakra. Ez a könyve „Mit vétettem én?” c. alatt nagyon érdekes vallomásokot tartalmaz sokat támadott könyve keletkezésére vonatkozólag. Beismeri, hogy stilusa miatt sokan félreérthették szándékait, melyekben pedig min-

denkor a szeretetteljes részvét vezette Rákóczi iránt. Túlbecsülte erőit és alkotói képességeit; látta és megértette a dolgokat, de nem tudta azokat olyan stílusban kifejezni, amely kellő művészi szemléltetés által Rákóczihoz méltóbb lett volna... „Rákóczit a szenvedőt szeretettel akartam jellemezni és csak a művészi eszközök mondták fel a szolgálatot” írja könyvének 135-ik lapján.

Ez a vallomás tényleg megmagyarázza azt, miért érezzük sokszor a Szekfü Rákóczi könyvében, hogy a szerző nem szeretettel rajzolja a fejedelmet. Mert sok helyen, tagadhatatlanul ezt érzi az olvasó, különösen némely hasonlatok olvasásánál. De aki ezzel az 1913-i Rákóczi képpel nincs megelégedve, az olvassa el a 20 évvel később írt Magyar Történet XVIII. századát, melyet szintén Szekfü írt, de a 20 évvel tapasztaltabb és a fejlődés magasabb fokára érkezett történetíró tollával. Rákóczinak ez a képe talán a legszebb és legteljesebb összes eddigi jellemrajzai közül. Itt már a stílus is teljes pompájában jelentkezik, hogy tökéletes formát adjon a nagyszerű meglátásoknak. Rákóczit Ézsaiás prófétához hasonlítja, aki öröklött magyar lelkével kénytelen vállalni a Sors küldetését, nyomorba jutott népének felszabadítását. Aki elolvassa ezt a fejezetet, egy pillanatra sem fogja kétségbevonni szerző nagy szeretetét Rákóczi iránt.

A Rákóczi irodalom legújabb könyve Asztalos Miklós tollából való: egy vaskos, szép kiállítású kötet, mely az eddigi kutatásokat foglalja össze minden nevezetesebb „novum” nélkül.

II.

Ha most a Rákóczi által vezetett szabadságharcot nézzük, akkor meg kell állapítanunk, hogy az összehasonlíthatatlanul jelentősebb, mint a XVII. század többi felkelései. Ezek a mozgalmak legnagyobb arányaikban is inkább nemesi mozgalmak voltak; némelyikük mint pl. a Wesselényi féle összeesküvés egy pár főúri családra szorítkozott, anélkül, hogy a legnagyobb magyar réteget, a magyar jobbágyságot megmozgatta volna. Ezzel szemben a II. Rákóczy Ferenc által kezdeményezett felkelés, valóságos nemzeti szabadságharc lett éppen azért, hogy a nemesi osztály elsősorban találkozott a nincstelen jobbágyok osztályával. E két osztály találkozása eredményezte a szabadságharc nagy arányait, az 50 –60.000 főnyi nemzeti hadsereget, azt az óriási érzelmi és irodalmi hatást, mely a kurucöltészet örökszép termékein keresztül egy évszázadig tartotta a lelket a magyarságban. 1708 után a mozgalom hanyatlását az idézte elő, hogy a földesurak nem engedték hadbamenni jobbágyaikat, s így a kuruc sereg számában nagyon megfogyatkozott. Ha Rákóczit a nemesség e tekintetben jobban megértette volna, minden valószínűség szerint más eredményekre lehetett volna kilátás. Így azonban a nemesség és jobbágyság eme találkozása a magyar nemzeti jogok megvédésére nagyon rövid ideig tartó jelenség volt, habár mint Szekfü írja „ez az újkori magyar történelem egyik legnagyobb eseménye.”

A másik jellemző sajátossága ennek a felkelésnek a magyar

nemesi osztály rakoncátlan, fékezhetetlen magatartása, mely miatt mai értelemben vett modern hadsereg nem válhatott a kuruc csapatokból. Rákóczi hiába magyarázta nekik a zárt sorokban harcoló sereg előnyeit, hiába mondta, hogy a régi, rajtaütésszerű magyar harcmódor már nem alkalmas a harcra, – vezéreiben nem sok hajlandóság volt a tanulásra. Az ősi magyar gondolkozásmód, az egyéni vállalkozások döntő ütközetekben, a gyors lehangoltság és elkeseredés – mind a rakoncátlanság, fegyelmetlenség következményei, melyek miatt komoly harci eredményeket nem érhetett el a kuruc sereg.

Mindezen lehangoló adottságok ellenére fogott hozzá Rákóczi nagy szervező munkájához. Mert amit ő tett és alkotott a szabadságharc ideje alatt, az mind tanuskodik hatalmas szervező képességéről. Szekfü a XVIII. század legnagyobb magyar szervezőjének mondja a fejedelmet, aki úgyszólván a semmiből teremtett nemzeti hadsereget, hadiipart, egyenruha készítő műhelyeket, szóval mindent, ami egy hadsereg fennállásához szükséges.

Az első pillanattól kezdve egészen a szabadságharc ügyének szentelte magát. Komoly vallásos egyénisége igen magas felelősségérzettel párosult. Hogy a magára vállalt feladatot, a szenvedő és elnyomott magyarság jogainak kivívását elérhesse, saját vagyonából is nagyon sokat áldozott a közös célra, végül pedig, mikor már az országban nem volt maradása, inkább odahagyta óriási vagyonát, számtalan faluját, kastélyait, mindenét, semhogy a meggyőződését elárulja. Pedig csak hűséget kellett volna fogadjon: minden birtokát megmenthette volna. Igaz, hogy később, a száműzetés keserű óráiban tett lépéseket ez irányban, de akkor is inkább családjá, fiai érdekében.

Rákóczi egyike történelmünk legragyogóbb alakjainak; élete messze sugárzó példa lehet mindenki előtt, aki népének szolgálni akar. Idegen iskolákban kapott neveltetése nem oltotta ki benne az öröklött magyar lelket, mert az felébredt, mihelyt népének szenvedését közelről látta. Mihelyt e nép élére állt, minden gondolatával ennek a helyzetét akarta javítani. Külső szervezeteket hozott létre, de ezek mellett folyton hangsúlyozta a belső megváltozás, megújulás szükségét. Mikor ennek hiánya miatt mozgalma lehangoltt, mindenét feláldozta elveiért.

Méltó arra, hogy emléke előtt, mi is, méltatlan utódok meghajtsuk a szerető megemlékezés zászlaját.

„Zrinyi Miklósnak, a költőnek multhatatlan szimbolikus jelentősége az, hogy ő látta meg először a magyarságnak irtóztos izoláltságát, ő érezte annak a szükségét, hogy a magyarság minden front ellen állandóan szolidáris készségben tartsa magát.”

Szabó Dezső.

Szabó Dezső és Szekfü Gyula.

Irta: Dr. Jancsó Béla.

Hogy kerül ez a két név egymás mellé? A haladó magyar gondolat művész-zsenijének neve a tudósé mellé, kinek szellemtudományi felfogása új fejezetet nyitott a magyar történetírásban? A „mai magyar élet kiközösítettjé”-é (Szekfü szavai), a gr. Bethlen István folyóiratának, a Magyar Szemlének szerkesztője neve mellé?

1934-ben Budapesten „Három nemzedék és ami utána következik” címen, hivatalos kiadásban jelent meg Szekfü Gyula könyvének új kiadása. S azóta divatba jött Magyarországon a fenti összehasonlítás, mégpedig a Szabó Dezső rovására. (Szekfü erősebb kritikát mondott, mint Szabó Dezső – ez az igazi reformizmus útja hallatszik itt is, ott is). Mi több, neo-barokk ifjak hozzánk is becsempészték ezt az összehasonlítást. Ha már felvetődött ez a fölösleges és káros összehasonlítás, a ma fokozottan szükséges tisztánlátás érdekében meg kell vizsgálnunk mindkettejük kritikai álláspontját a mai magyarországi kérdésekről. (Ez a vizsgálódás természetesen nem terjedhet ki egyikük egész munkásságára sem). Nem kikapott idézetekkel, de szerves egészükben óhajtom megmutatni Szekfü és Szabó Dezső kritikai gondolatmenetét a mai magyarságról, hogy ennek az összehasonlításnak okát adhassam.

I.

„Kölceseinek, a szent öregnek ma is igaza van: haladás a matériában..., de: haladás a lélekben semmi, vagy nagyon kevés”, írja a háború utánról szóló új ötödik könyv bevezetőjében Szekfü.

„Állam és nemzet” c. fejezetében arról beszél, hogy háború utáni történeti változások államról és nemzetről alkotott felfogásban nem hozták meg a szükséges változást. Az új történelmi helyzetet vagy túlzott optimizmussal, vagy túlzott pesszimizmussal, de semmiestre sem a valóságnak kijáró józansággal szemléli e magyar közszellem. Állami felfogása körül a királyság kérdése okoz állandó zavart, legalább is a háttérben. Láthatólag elítéli az u. n. szabadkirályválasztó propagandát, de a Habsburg-restauráció érdekében indított mozgalmakról is megállapítja, hogy azokat sajnálatosan főképp nagybirtokosok, (a főpapi elemet kihagyja) csinálják, ami akadályozza annak, hogy a királyság új szociális koncepciója kialakulhasson. A nemzetről szóló felfogás változatlan, nem belső magyarosodásra, de külsőre törekszenek, Széchenyi tanításával ellentétben, ez zavart okoz a kisebbségek kezelésében és a felszínes hazafiasságnak ad tápot. Helyesen mutat rá a névmagyarosító akciók veszélyes túlhajtásaira és lehetetlenségeire.

A kialakult társadalmi közszellemet neo-barokknak nevezi el, mert a tekintélytisztételnek és hódolatnak a barokk stílusban és életfelfogásban mutatkozó viszonyát eleveníti fel egészen más körül-

mények között. Ez a tekintélytisztelet nem őszinte, a tekintélyek legtöbbször csak hatalmuknak és befolyásuknak köszönhetik az émelyítő tömjénezést, aminek igazi oka, hogy általa protekciót szerezzenek. Mert a megcsökkent életlehetőségek és borzasztó szellemi tultermelés között a nemesi világból visszamaradt rokonság-komasági elhelyezés terebélyesedett szét óriási arányokban. Az így utánpótlott társadalom a szabad szót nem szíveli, „Széchenyi reform-konzervatívizmusából a reform-szót kiejtette szótárából”, s „nagy nemzeti feladatait elvégezni nem képes”. „Gyökeres változtatások megtételére alkalmas időket szalasztottunk el”, – állapítja meg s aztán részletesen felsorolja azokat a *feszültségeket*, melyek e mulasztások nyomán támadtak, s a nemzeti egység és fejlődés útjában állanak. Ezek elseje a *föld kérdése*. A háboru előtti Magyarország területének 54.2%-a (27.5 millió hold) volt 100 holdon felüli birtokosok kezében s csak 45.8%-a az azon alóliaké (22.5 millió hold). Ez a szám a háború után még inkább eltolódott a nagybirtok javára: 55.8% (9 millió hold) a 100-an felüli, 44% (7 millió hold) az azon alóli földterület. Bekövetkezett ugyan egy földreform, amelynek eredménytelenségéért azonban szerinte „sem személyek, sem pártok nem vonhatók felelősségre, legfőleg a neo-barokk közszellem”. A szétosztott földterület csekély volt, alig érintette a nagybirtokot (az egész földterület 23.7% a – azelőtt 25.4% – még mindig 1644 ezer holdon felüli nagybirtokos kezében van), inkább a középbirtokot, s az 1–2 holdas föld a később bekövetkezett agrárkrízis nélkül sem lett volna elég alap – beruházási tőkék hijján – a megélhetésre. Az 1920-ban volt 1,544.253 mezőgazdasági munkásból ilyen parcellához is alig 200.000 jutott. A krízis miatt elbocsátott mezőgazdasági cselédséggel együtt k. b. két- és félmillió azok száma, akik biztos munka és jövedelem nélkül valósággal tengetik életüket, borzasztó állapotban. Ez az ország összlakosságának majdnem egyharmada. Tekintetbe véve, hogy ez majd mind színmagyar, idegennel nagyon kevert arisztokráciánkkal és középosztályunkkal szemben egy különszínű magyar kultúra letéteményese, „megmentése nemcsak nagy, de talán egyetlen nagy nemzeti feladatunk”. A módra nézve utmutatást csak a fiataloktól vár és kiemeli (Matolcsy Mátyás statisztikája alapján), hogy a külkereskedelem nagyobb része a kertgazdaságra alkalmas kisbirtok hozama s nem a nagyé. A magántulajdon elve már nem lehet akadály ezzel a nagy nemzeti szükségszerűséggel szemben.

A *felekezeti kérdés* (katolikus–protestáns ellentét) feszültségének kárait rámutatva a vallásosság mélyülésétől s az egyházak világnézeti öntudatosságától várja azt a megoldást(?) amely a világnézetek egymásmellettsége mellett is lehet nemzeti találkozás és együttműködés. A fiataloknál lát erre biztató jelenségeket.

A *zsidóság és a kapitalizmus* viszonya az u. n. budapesti felzárkózás kérdése mellett (sajtó, stb.) a kapitalizmusban való tulsúlyuk által jelent veszélyt, amely tulsúlyt a foglalkozások és felekezetek arányainak összehasonlításával bizonyítja. „Nem lehet be-

hunynunk szemünket azon jelenség előtt, hogy az ország és magyar nép egész ipari és kereskedelmi fegyverzete bevándorolt elemek, vagy azok leszármazóinak kezében van”. A magyarság érdeke a kapitalizmusban való nagyobb részesedés.

A *nemzedéki probléma* a mesterséges, összeköttetésekre és jófiúságokra épített kiválasztás miatt súlyos. Az uralkodó szellem hordozói különböző korosztályúak – „nyolcvanévesektől egészen a becsatlakozott huszévesekig” és ezeket a „becsatlakozott”, „befolyásolt” rétegeket ki is zárja – igen helyesen – a szemlélődésből. Az igazán új és maga lábán járó ifjúságot, – közös jellemzője a nemzeti-ség népi felfogása, a földreform követelése, belső megújulásra és spiritualizmusra törekvés és szervezési tehetetlenség – szerintünk önkényesen választja el harmincévesekre és huszévesekre, előbbiek kisebb értékűségét hangoztatva, holott éppen ezek a huszévesek dolgozták ki az általa is felhasznált statisztikákat. Bizonyára nem tudatos, de következményeiben mégis káros ez a szembeállítás, mikor maga is megállapítja, hogy a huszévesek forrásai épügy az Ady–Szabó Dezső–Móricz-triász, zenében Bartók és Kodály, mint a harmincéveseké. Mélyebb magyarság a fiatalságé és egyben igazibb magyarság: de ennek egyenlő követelésében az értékek, évjártoktól függetlenül: azonosak. Nincs terünk ennek részletezésére, ép úgy, mint a kisebbségi sorsba került magyarság kérdéséről való véleménye tárgyalására, mely utóbbival, hiányos adatai és néhol téves felfogása ellenére is érdemben külön kellene foglalkozni. Itt is a neo-barokknak nevezett közszellem sok hibáját sorolja fel, úgyhogy ezek után érthetetlennek hangzik, hogy a „*Magyarabb magyarság felé*” c. összefoglalásában azt írja: „Mindezen nehézségeket érezve lehetetlen, hogy az utolsó tiz esztendő belpolitikai fejlődésében fel ne ismerjük, hogy mély pontból emelte ki az országot és biztos alapra helyezve lehetővé tette azon társadalmi reformok megindítását, melyek Széchenyi szellemében egyedül biztosítják a konzervatív politika sikerét.”

A nemzeti eszme újraéledésével kapcsolatban az új magyarság utjátában látja, hogy: 1. magyarabbá tegye kulturánkat, egész életünket, 2. a nemzeti öntudatosodást a nemzettest minden tagjában véghezvigye. Szerinte zsákutcába vezető az az ut, amely a tiszta magyarságot biológiaiilag kutatva, vagy a turáni rokonság sokszor tudománytalan fantazmagóriáin lovagolva („Koppány-örület”-nek nevezik) az asszimilált jó magyarokat leválasztja a nemzetestről, ellentéteket szit stb.

Az újjáéledő nemzeti eszme egyik demokratikus-diktatúrás alakja: a hitlerizmus nagy veszély a magyarságra, veszélyesebb a mult századi orosz expanziónál, mert ezeréves kulturakapcsolatok fűznek össze. „Talán csak nagyon későn tudná észrevenni nemzetünk, hogy a kis népek szabad mozgását megkötő új nagy kollektivitás már nem a keresztyén gondolatnak, hanem csak saját államresonjának engedelmeskedhetik... Ölbe tegyük kezünket és belenyugodjunk, hogy eltíporjanak, vagy felszívjanak?” A nemzeti szellem belső megerősítése kell.

Magyar és humánus értelemben „tágitani kell politikánkat” (Kemény Zsigmond) a népiség és újjáértékelt történelemre felépülő új nemzeti tudat tömegesítésével, a magyar népnek műveltséget és életlehetőséget adva.

Biztató kezdeteit látja a magyarabb magyarságnak a néprajz, embertan új fellendülésében, a modern zenében. Kodályt idézi: „Nemcsak zeneéletünk, egész kulturánk két, egymással alig összefüggő külön világra szakad. Egyfelől az idegentől kölcsönzött, fordított, onnan gyarapodó magas kultúra, másfelől a hagyományban gyökerező mély kultúra. Egyik a másíkról nem igen akar tudni; ámde igazi élet csak a kettő egyesüléséből terem.” Majd azzal a reménnyel végzi: hogy „a formalizmus uralmára eljön, már itt is van az új spiritualizmus nemzedéke, mely eltávolodva mozdulatlan-ság és forradalom egyiké veszedelmes pólusaitól, *nemcsak szóban és rhetórikában, de lélekben és alkotásban is visszatér Széchenyi István örökmagyar programjához: reform és konzerválás, ujtás és hagyomány szintéziséhez, a magyarabb magyarsághoz.*”

II.

Tizenkét évvel ezelőtt, 1923-ban indult meg Aurora, majd Élet és Irodalom címen Szabó Dezső szerkesztésében egy folyóirat, mely mind-azok forrásmunkája lesz, akik a „magyarabb magyarság” gondolatának születését, fejlődését tanulmányozni fogják. Ebben a külső okok miatt még abban az évben megszűnt lapban jelent az „*Új magyar ideológia felé*” c. tanulmányosorozat, Szabó Dezső magyarságot illető koncepciójának első gondolati megfogalmazása. Ez a sorozat befejezetlen, mint maga a lap, de a gondolat nagy vonalai így is benne vannak. Első részének címe: *Elszámolás multtal és jelenel; az összeomlás oknyomozása és az azutáni magyar közélet első teljes kritikája.* A „neo-barokk” közszellem még csak születőben, az u. n. konszolidáció még csak megkezdve. Négy évvel a forradalmak után így kiált fel Szabó Dezső: „A két forradalom, s a keresztyén kurzus egyenlő csapás a magyar fajra... A két forradalom nyomán igyekeztünk a köztudatba vinni azokat az eseteket, amelyekben a zsidóság veszély lehet ránk. Nem természetes, hogy a magyarellenes kurzus négyévi szemérmetlen tobzódása után az új veszélyeket kiáltjuk meg?... az egész közéletet elömlő germán és szláv stréberek új, legszemérmetlenebb tatárjárására mutatunk rá.”

Székfü csak megemlíti a gyökeres változások elmulasztott alkalmait, Szabó Dezső meg is mutatja, okát is adja. 1918 októbere és 1919 augusztusa egyenlő két alkalom lett volna, hogy a magyarság megvalósítsa azt a demokráciáját, amely őt magát tenné urrá saját államában. Hiszen mióta Szent István történeti kényszerűségből az európai népcsalád feudális keresztyén rendjébe iktatta idegenek segítségével az ellenálló, ősi pogányságához ragaszkodó magyart, az állam politikája mindig legalább közömbös, a Habsburgok trónrajutása óta állandóan ellenséges volt a magyar fajjal szemben. Az

idegen dinasztíának nem volt érdeke az erős magyar faj, tehát a közélet és hatalom erőpontjait számára megbízhatóbb idegeneknek adta át. Ez a magyarországi feudalizmus, ez a nagybirtok eredete. A századok harcaiban kifáradt és demokratikusan liberális küzdelmében 1849-ben levert magyarság mindenképpen előkészületlen volt az 1867 utáni itt is beindult „liberalizmus”, a szabadverseny számára. A feudális klerikális érdekszövetség mellé akkor alakult ki a másik érdekszövetség: a kapitalista, tulnyomó részben zsidó vezetés alatt. Meddő dinasztikusság vagy meddő ellenzékiesség látszat-harcai mögött egymással kiegyezve egyenlően elhanyagolták a magyarságot, a vérszerinti magyar tömegeket érdeklő összes létkérdéseket: a nagybirtok kérdését, a székely kérdést, a népművelést stb. A világháború után az összeomlás lehetővé tette volna „az esedékes magyar forradalmat.” A zsidóság nagy felelőssége, hogy 1918 októberében, mint a haladás gondolatát képviselő és a sajtójával irányító fél, s zsidó vezetői révén az egyetlen szervezett erőt a munkásságot kézben tartó, az átalakulást nem csinálta meg. A kommün bukása a magyar parasztság ellenállásának tulajdonítható. 1919 augusztusa újabb történelmi alkalom. A feudális és a kapitalista érdekszövetségek háttérbe szorítva, a parasztság hatalmasan szervezkedve. (Kisgazdapárt.) Azonban nem volt olyan magyar vezető réteg, mely ezt a magyar tömeget felhasználta volna. És ezért sikkadt el a magyar forradalom ez újabb alkalma, hogy a faji és antiszemita jelszavak alatt visszamerészkedő feudális-klerikális idegen rétegek restaurálják uralmukat a háború előtti és összeomlást okozó belső bűnök valamennyiével. Így sikkadt el a földreform is. Ellenzői; beálltak a kisgazdapártba. A következő választásnál pedig bejutottak a csatlakozók, kimaradt a falu vérszerinti képviselője és elbukott az a földreform, mely „becsületbeli adósság a faluval szemben.” „Ezt a földreformot csak egy olyan parlament valósította volna meg első feladat gyanánt, melyben a magyar parasztságnak döntő képviselője lett volna. Ezért kellett elsikkasztani a paraszti népképviselő halvány kezdetét is... A földreform nem politikai kérdés, de a magyarság élet-halál kérdése. Nélküle nincs magyar fejlődés, magyar kultúra... Elsikkasztása a második végzetes bűne a kurzusnak,” míg a harmadik: a magyar nép kulturájának elhanyagolása. – A Habsburg restauráció ezeket az állapotokat akarja véglegesíteni. Holott: a királyság kérdését a magyar demokrácia szemszögéből nézve, a megoldás csak egy lehet: az új királyság a magyar demokrácia legfőbb betetőzője és biztosítója legyen. Tehát bűn minden régi érdekszövetséggel való restaurálás, de leginkább az a végzetes katasztrófa döntő Habsburg-dinasztiáé (Habsburg-destrukció és fehér bolsevizmus c. cikk.) Felsorolni vagy csak jellemezni csupán az ebben a lapban adott közéleti kritikáit maga is kötetnyi munka. Egyetlen kiragadott példa; a középosztály vonásai: teljes szellemi elmaradottság, harakiri-ideológia: azokat szolgálja, akik kihasználják és megvetik: „előtte egy segédjegyző nagyobb tekintély, mint bármely élő alkotó géniusz”; – szellemi és morális termőegység, egészséges közvélemény hiánya, teljes

vaksága a jövő iránt (minden mai napot örökkévalónak hisz); semmi kapcsolata ős-humuszunkkal, a faluval; magyarsága szó-magyarság. Szolidaritás, felelősség, kezdeményezés mind hiányzanak belőle... Ezért ejtette el történeti szerepét 1919 augusztusában. Az új magyar intelligenciának a falu népéből és a munkásságból kell kialakulnia. Idézzünk a Rokamból (Ponson du Terail regényhőse: a zsvány Napoleon) romantika c.-ből a közéleti típusokat, a Segítség első rajzait? Nincs terünk rá. De ennyi is elég összehasonlításra. A német expansio veszélyének gondolata először ezekben a tanulmányokban lép elő (1923), hogy öt évvel később (1928) már végig zugja az egész hitetlenkedő országot.

Különösen a német veszély miatt sürgeti lázasan a magyar faj belső megerősítését, s mindenekelőtt az asszimiláltak helyzetének rendezését. 1867 után a „nemzet” jelszó alatt maradt magára a magyar faj, az ország összes fajainak volt faji szervezete, csupán neki nem. A kurzus alatt a fajvédelem jelszavát asszimilált germánok-szlávok sajátították ki, s a magyarság újra kimaradt. Ők csináltak turánizmust (el kell erről olvasni vitriolos szavait, hogy ne tévesszük mi is össze mint Szekfü, ismert Koppány-felfogásával a meghamisított turánizmust). Az 1923-ban megjelent *Panaszból* ismertebbek az asszimilációt illető véleményei. Álláspontja világos, félreérthetetlen és emberi: emberi értékei alapján követeli a vérszerinti magyarságnak az őt megillető súlyt. Minden emberi jogot megad az ugyanazon állami keretben önállóan szervezkedni akaró kisebbségeknek. De a jóhiszemű asszimiláció lelki folyamat lévén, érte anyagi előny nem járhat, s különösen nem a vérszerinti magyar hátrányára, tehát kíméletlen ellensége a rosszhiszemű, kizsákmányoló asszimilációnak. Széchenyi idézése nélkül is Széchenyis álláspont ez: az extensív régi nacionalizmus helyett az intenzív, belső magyarság. A magyarság nem lehet elnyomott saját országában, de nem lehet senki elnyomója sem: létünk eshetőségét csakis az emberi haladás nagy irányában biztosíthatjuk, amerre belső törvényeink szerint szervesen kell fejlődünk.

Az új magyar ideológia II. része: a nemzeti megtartás és haladás elemei. Az alig ismert gondolati *alkotó* lép elő a kritika után, Szabó Dezső nemcsak követeli a magyar paraszton alapuló demokráciát („sírbotot épít a magyarságnak mindenki, aki nem erre az alapra épít”), hanem megadja ennek a demokráciának a tervrajzát, a programját is. Két érdekes gondolatot ragadok ki. Szekfüvel elmentetben Szabó Dezső álláspontja: az egyház teljesítse egyénnevelő lelki hivatását, semmi közéleti és politikai hatalma nem lehet. (Hasonló álláspontot képviselt Makkai Sándor 1931-ben a Székely Társaság Főiskolás Szakosztályának rendezésében tartott előadásán: a kereszténység és a szociális kérdéstről). A munkásságról írott sorait mindenkinek el kellene olvasnia. Elfogulatlan és messzetelektől. És (1923!) már látja, hogy a szocializmusnak ki kell békülnie a nemzeti eszmével. „Azok, akik hirdetik az emberi munka egyetemes szolidaritását a térben, nem láthatják-e meg az emberi munka egyetemes szolidaritását az időben is?”

A magyarság azonban = a magyar paraszt. „Minden hibája a vezető osztályok bűne. Minden erénye a vezető osztályok bűnei ellenére maradt fenn”. Nem idézhetjük nagyszerű jellemzését, nincs hely annak a népnevelő (gazdasági és szellemi) programnak vázolására, melynek megvalósítása egy reform-nemzedék életreszóló feladata lenne.

Csak záradékkul megemlítjük, hogy 1923-ban „Remény nélkül” szünt meg ez a lap. Szabó Dezsőt – főleg a középosztályról írtak miatt – nemzetgyalázási perbe fogták. És Szabó Dezsőt kétévi börtönre ítélték. Az ítéletet felfüggesztette a kormányzó, de Szabó Dezső örökre távozni akarva ment Nyugatra, hogy félév után visszatérjen és újra harcoljon az ártalmas rész-igazságok helyett a teljes igazságért, irtóztos magány és elszigeteltség sivatagában. Magyar Hírlap-i cikkek, Előörs-i cikkek, 1928-as Móricz Zsigmond- és Ady-ünnepek Szabó Dezsőjére emlékeztek? Akármekkora magány és akármekkora elszigeteltség: Szabó Dezső hü maradt önmagához. És ifjúsági mozgalmakban ki-kicsirázott a mag és ezer sikertelenség után terjedt a gondolat, s ma Szekfű Gyula a történész tárgyilagosságával megállapíthatja a bekövetkezetteket: a közszellemet, a feszültségeket hivatalos kiadású könyvben, általános helyeslés közepette. A Szabó Dezső harca, az ő gondolatai nélkül ez sohasem lett volna lehetséges.

III.

Akik Szabó Dezső *organikus faji akaratával* szembeállítják Szekfű Gyulának, a jóhiszeműen asszimilált magyarnak, a kitűnő tudósnak *tudatos akaratát*, e két koncepció párhuzamos összehasonlításában megtalálják cáfolatukat. Szabó Dezső a primer jelenség, az alkotás, a megérzés, iránymutatás. Szekfű a másodlagos, az események után járó megállapítás. Organikusan összehasonlíthatatlanok.

Miért hasonlítgatják mégis? Miért nem veszik tekintetbe a tudós önvallomását: „Soha nem éreztem magamban hivatást sem profétának, sem vezetőnek, egyszerű megfigyelője voltam a régmúltnak, a közelmúltnak és a jelennek.”

A magyarországi közélet ma hangos a reformok követelésétől. És e reformoknak az összes régi bűnök ellenszegülnek. Reformok ellen kétféleképpen szoktak harcolni. A nyílt ellenállás a népszerűlenebb és ritkább. – Célravezetőbb, mert megtevesztő – egy ál-reformizmus kialakítása. Kisajátítani a reformot, jelszóvá tenni, a jelszó alá álarcosan a maga embereit tömöríteni, megosztani és megtevesztetni a reformot akaró erőket és így elamerikázva és kompromittálva a lényegét, a megvalósítástól elütni a tömegeket. Ez a folyamat minden nagy átalakulásban mindennapos jelenség. Egy sereg magyarországi párt nevébe került be a kiscgazda jelző és a magyar földreform mégis (vagy tán éppen ezért?) elsikkadt.

Ugylátszik, hogy Szekfűnek jóhiszemű és éles, bár nem teljes kritikai álláspontja – bizonynyal akaratán kívül – egy ilyen ál-reformizmus egyik fegyvere lett Magyarországon.

Az utánzás ösztöne csupán, vagy hasonló lappangó „jószándék,” hogy mikor kisebbségi létünk 17. esztendejében érni kezd itt is egy komoly, belső megújulás: az ál-reformizmust ingyen és bérmentve hozzánk is beimportálják?

Hitünk szerint a történelmi helyzet adta keretekben a magyarság minden darabjának külön, saját belső szükségéi és törvényei parancsolta utakon kell megújulnia. Az utak tehát különbözők, de egyetemes parancs: a megújulás. Ezért tartottuk, s tartjuk számon az igazi megújulás magyarországi erőit és irányait. De neo-barokk bűnök és ál-reformer megtévesztések importjára csak e megújulás ellenségeinek van szükségük. Minden megújulásnak pedig erkölcsinek kell lennie, nem szavakban, de tettekben megnyilatkozóknak. Ezért idézem befejezőül – a félrevezetetteknek, hogy lássanak; a bűnbe csábítottaknak, hogy megtérjenek – Szekfű szavait, amellyel 1920-ban a Három nemzedék első kiadását befejezte: „vétekesek és betegek voltunk és vagyunk, *s bajainkon kisebb kezdemény nem, csak lelki megtisztulás, belső átalakulás segíthet.*”

Végzetek továbbképzése.

A főiskolákat végzett ifjúság kérdésével foglalkozó eddigi cikkeink főleg a kérdésnek anyagi oldalait vették szemügyre. Ezekkel együtt azonban rendkívül fontos közös szellemi kérdései is vannak a végzett ifjúságnak. Ilyen a szakjukban való továbbképzés, ami kötelesség is és anyagi érdek is, mert csak egyenlően képzett emberek tarthatják a versenyt a többségi nemzet s a többi kisebbségek kitűnően képzett emberei között. Két cikkel nyitjuk meg e kérdés megvitatását, hozzászólásokat és gyakorlati javaslatokat kérünk.

Tanárok továbbképzése.

Mindegyikünk tudja, hogy bármilyen komolyan készül is jövőendő élete pályájára, az egyetemi évek alatt sem tud mindenről álfogó képet kapni. Ott is csak néhány részletnek a letárgyalását hallja, az egészre nézve pedig csak iránymutatást kap. De az biztos, hogy később ezzel érvelni és erre hivatkozni nevetséges volna. A hiányokat pótolni kell önképzéssel. A „jó pap holtig tanul” közmondás értelmét ma a legtágabban kell vennünk és azt mindnyájunkra kell vonatkoztatnunk.

A magyar diák, ha nélkülözé-

sekkel is, de végig küzdi magát a középiskolán és feltornázik az egyetemre, mert érettségi bizonyítványt a kezében ugyan mihez is foghatna? Hiszen még mindig tartja magát a régi, nagyon elítélendő felfogás, hogy érettségivel nem mehet valaki ipari pályára. Így aztán a legtöbben nagyon szerény anyagi körülmények között „élvezik” végig a boldognak hitt, gondtalan egyetemi éveket. Egy a fontos: minél előbb diplomát kapni, hogy előről kezdődjék a küzdelem a mindennapiért. Mielőbb álláshoz jutni, bárhol is kínálkozik az. Az egyetemi évek alatt a legtöbbször nincs ideje köny-

veket, folyóiratokat olvasni, meg kell elégednie a szigorúan előírt anyag megtanulásával, mert a fennmaradó időben a tanuláshoz szükséges anyagiakat kell előteremtenie. Mikor az egyetemről kikerülő fiatal tanár szembekerül a középiskolában a különböző nehézségekkel, akkor eszmél rá igazában tudásának korlátozott voltára. A hiányokat pótolni kell és pótolni is akarja mindenki. Hogy is lehetne ma a „vizsgák korszakában” csak egy pillanatra is megszüntetni a tanulást?

A fizetésből szakkönyveket venni, folyóiratokat járatni, úgy hiszem, csak nagyon kevesen tudnak, mert anyagiakban senkiséim bővelkedik. Különösen nehéz a vidéki iskolák tanárainak a helyzete. Nem áll rendelkezésükre jól felszerelt könyvtár, anyagiak hiányában intézetük sem tudja tudományos igényeiket kielégíteni; teljesen magukra vannak utalva.

Lehet-e ezen a mostoha helyzeten változtatni? Fenntartás nélkül válaszolhatom: igen, lehet. De szükséges itt is, mint kisebbségi életünkben mindenütt, a szervezethez és az összetartás. Hogy a tudományos felfogással lépést tarthassunk szükséges, hogy állandóan tájékozottak legyünk. Ez folyóiratok olvasása nélkül nem lehetséges. De a fizetésből, mint már említettem, nem lehet minden folyóiratot megrendelni. Éppen ezért a legjobbnak gondolom, ha az egy szakon levők ismeretségüket, barátságukat az egyetemen túl is céltudatosan fenntartanak és tervszerűen kiépítik. Mindegyikük csak egy folyóiratot rendel meg s ez már jelentős eredmény. Attanulmányozás után elküldi folyóiratát legközelebbi kol-

legájának, valamint ő is megkapja másik szomszédjától az annak járó folyóiratot. Így kevés pénzzel lehetne megvalósítani az óhajtott célt. A szakfolyóiratokat ma olyan gonddal szerkesztik, hogy azokból bárki könnyen tájékozódhatik az egyes kérdéseket illetően és ami a legfontosabb, itt megkaphatja az ujjonnan megjelent könyveknek ismertetését is.

Az egyetem utáni továbbképzésnek ennél jobb és eredményesebb módja is van, de leszegényedett helyzetünkben le kell mondanunk róla, (külföldi utazás, könyvek vásárlása, nyári egyetemi előadások stb.) Hiszem, hogy lesznek többen, kik hozzászólásukkal és javaslatukkal bővítik majd ennek a kérdésnek gyakorlati megoldását, de még többen leszünk, kik meg is valósítjuk azt, ami mindnyájunknak és általunk még sokaknak hasznára válik.

Pataky József.

Jogászok továbbképzése.

Az „Erdélyi Fiatalok” első évfolyama első számaiban a román egyetemeken tanuló magyar ifjúság problémáiról rendezett ankétja alkalmával több hozzászóló leszögezte hogy a kisebbségi életben – különösen a szabadpályákon – csak úgy tudunk boldogulni, ha az átlagosnál jobban felkészülünk hivatásunk teljesítésére. Öt év eltelte után az elért eredményeket vizsgálva azt kell megállapítanunk, hogy ez az elv sajnos nem nagyon valósult meg, sőt mintha visszaesés lenne ezen a téren: a legujjabban végzetek kisebb felkészültségűek, mint a régebbiek. Ennek főképpen gazdasági okai vannak. Nagyon kevés, akinek

anyagi helyzete megengedi, hogy egyetemi pályafutása alatt minden idejét a tanulásra szentelhesse. Ma nagy részük kénytelen vagy mellékfoglalkozást vállalni, vagy egyetemi éveit odahaza tölteni el, az egyetemi városba csak a vizsgák idejére jöve fel. Ez főképpen a jogászokra vonatkozik. Sőt a jogi fakultásra iratkozók többsége, minden különösebb rátermettség és hivatásérzés nélkül, csak azért iratkozik erre a szakra, mert itt meg van adva az a lehetőség, hogy az előadások látogatásának mellőzésével is diplomát szerezhessen.

A diáksegélyzési akcióknak az egyetemi hallgatók számához mérten megcsökkent segélyei annyira megoszlanak a segélyre szorulóknak nagy száma között hogy még a legjobban segélyezett hallgatóknál sem teszik ki évi kiadásuknak egy ötöd részét sem. A segélyek kiosztásánál a jelenlegi általános segélyezés mellett egy pár arra legértelmesebb hallgatónak olyan mérvű segélyt kellene adjanak, amiből minden szükséges kiadását fedezni tudja, hogy ezáltal egyetemi tanulmányainak éve alatt minden idejét a maga szakképzésére fordíthassa. Így lehetővé válna, hogy az erdélyi magyarságnak minden pályán egy pár kiváló szakképzettségű tagja legyen, amint az ösztöndíjas román kollégák is társaiknál nagyobb tudással rendelkeznek.

..*

Az egyetemi tanulmányok befejezése után nagyon sok pótolni való vár egy fiatal jogászra, ha az akarja, hogy valaha jó jogász váljon belőle. A továbbképzés kérdését nem lehet elodázni.

De a jelenlegi helyzettől elte-

kintve is, egy jó jogász minden időben számol ezzel. Egyfelől, a modern jogtudomány olyan hatalmas terület, hogy több évtizedes gyakorlattal rendelkező jogász is naponként találkozik alig érintett kérdésekkel. Másfelől, a jogász hivatása közben érintkezésbe kerül az élet majdnem minden megnyilvánulásával, ezzel kapcsolatban sok, a jogtudományhoz szorosan nem tartozó más ismerettel kell tisztába jönnie. Pl. Eötvös Károly a tisztaeszlári perrel kapcsolatosan az orvostudomány egyes részeit volt kénytelen megtanulni. Az általános műveltség egy jó jogásznál elengedhetetlen.

Ezenkívül, éppen most van folyamatban a törvényegységesítés, – nem is beszélve a félvényként változó speciális törvényekről. Az új törvények megismerése s gyakorlati alkalmazásuk alkalmával felmerülő kérdések tisztázása óriási szellemi munkát ró a gyakorló jogászokra. Kisebbségi életünkben közigazgatási, gazdasági, tanügyi, egyházi stb. téren annyi olyan jogi kérdés vár naponként megoldásra, amelyekkel egyetemi éveik alatt nem volt alkalmunk foglalkozni. Egyházaink belső életébe való bekapcsolódásunk is megkívánja az egyházaink szervezetére és működésére vonatkozó jogok elevenebb ismeretét.

A továbbképzés tárgyát kell kiegészítse a magyar jogi nyelv elsajátítása is. Egyenesen megdöbbenő, hogy a román egyetemet végzett fiatal jogászok némelyike milyen vegyes jogi nyelven beszél a magyar jogi kifejezések nemismerése miatt. A magyar jogi nyelvet legkönnyebben magyar jogi munkák olvasása által lehet megtanulni.

Az elméleti tudás mellett nagyfontossága a gyakorlati tudás el-sajátítása is, annál is inkább, mert itt nem továbbképzésről, hanem kezdetről van szó, ugyanis az egyetemen a hallgatók a jelenlegi tanmenet mellett gyakorlati tudást egyáltalában nem kapnak.

Az egyéni továbbképzés mellett nagyon ajánlatos, hogy az egy városban lakó jogászaink megtalálják a rendszeres együttműködés módját is.

A fiatal jogászok többségének még arra sincs anyagi lehetősége,

hogy a legszükségesebb jogi könyveket be tudják szerezni, de az egy városban lakó jogászok ezen is könnyen segíthetnek, ha kölcsönösen megállapodnak egymás-között, hogy melyikük milyen könyvet szerezzen be. Ezáltal el lehet érni, hogy minden jogi munka és szaklap a rendelkezésükre álljon. Csak egy kis akarat, kitartás és összetartás szükséges s a továbbképzés problémáját könnyen meg lehet oldani.

Dr. László Ferenc.

KORUNK ARCÁHOZ.

Rosszindulat vagy tudatlanság?

A „Hitel” című félhavi szemle április 1-i számában „Erdélyi kultúrproblémák” cím alatt *Venczel József* három óriási oldalt kitöltő cikket irt. A cikk úgy a „Hiány és teendő” c. II., mint „Az erdélyi magyar betű” c. III. részében érinti az Erdélyi Fiatalok munkáját.

I. A „Hiány és teendő” szerint „ha... megfontoljuk, hogy a néprajz a honisme nálunk felkinálkozó legközelebbi munkaterülete, akkor önváddal kell elmarasztalnunk az EME-től az Erdélyi Fialatokig minden e feladat vállalására kötelezett, vagy jelentkezett intézményt, társaságot és baráti kört, sőt egyeseket, sajátmagunkat is, hogy – a „Falu monográfiák” lassan érő tervén kívül – még mindig csak szándék, csak kedvtelés az erdélyi magyarság néprajza és még mindig nem külön, tervszerű, tudományos munka.”

A néprajz mellett hasonló hangan szentel pár sort az erdélyi magyar társadalomkutatásnak, ahol az Erdélyi Magyar Évkönyv I. kötetén kívül szintén nem történt semmi s így „felületes, zsrnalista riportok kormányozzák ma Erdély magyar társadalmát.”

Aki ezeket a sorokat olvassa, csodálkozva üti fel a fejét, hát tényleg ilyen kevés történt eddig az erdélyi néprajz és kutatás terén s ami történt, annak is csak ez az értéke? Nem igaz, amit a lapok irtak *Haáz Ferenc Rezső* székelynyavárosi kollégiumi néprajzi muzeumáról, amelynek anyaga tekintélyes része mostanában gyűlt össze? Nem igaz, hogy a *Székely Nemzeti Múzeum* hatalmas Emlékkönyvében ivenek vannak a néprajz kérdésének szentelve? Nem igaz, hogy ez a múzeum állandóan szőnyegen tartja a néprajzi kérdéseket? *Delly Szabó Géza* és *dr. Keresztes Károly* áltatták a világot, amikor székely és magyar népdalokat gyűjtöttek, mert ők kávéházi kuplékat

szedtek össze. *Domokos Pál Péter* nem írta meg nagyszerű tanulmányát a moldvai magyarságról. *Debreczeni László* nem dolgozta fel az erdélyi ref. templomépítés néprajzi vonatkozásait, nem gyűjtötte a sajátos erdélyi himzés multjára és jelenére vonatkozó adatokat. *Szász Mártonné* súlyos vagyoni áldozatok árán nem gyűjtötte össze a felső Maros-vidék magyar kézimunkájának párezer motívumát. Nem volt a dési IKÉ-nek néprajzi kiállítása. Hasonló munkát nem végeztek a különböző egyházi női alakulatok. *Kós Károlyék* nem alapították meg a kalotaszegi muzeumot. *T. Szabó Attila* nem gyűjtött rendszeresen határneveket. Aki ismeri a magyarországi folyóiratokat, azokban állandóan találkozik egy-egy erdélyi etnográfus írásával. Csakhogy ismerni kellene ezeket az erdélyi embereket. Éppen mostanában hallottam, hogy az egyik kalotaszegi református lelkész évtizedes munka gyümölcse képpen dolgozta fel Kalotaszeg egész néprajzát és munkája kiadásra készen áll.

Ami pedig az erdélyi magyar társadalomkutatás kérdését illeti, legyen szabad itt is hivatkozni egy pár eredményre. Az Erdélyi Fiatalok idevágó *falufüzeteiről* még a legrosszabb indultu kritika ellenére sem lehet azt mondani, hogy azok nem eyebek zszurnaliszta riportoknál. Elég előkelő és jónevű újság a Budapesti Szemle és a Magyar Szemle Venczel József előtt is. Ezekben az ujságokban talán nem erdélyi zszurnaliszták fertője tájékoztatta ugy az egész magyar közvéleményt, hogy az Erdélyi Fiatalok munkája értéket jelent a falu tanulmányozása területén? Ha ismerné egészen közelről a különböző *egyházak* munkáját, világosan felismerné, hogy mindenik egyház mennyit tesz abban az irányban, hogy a maga sajátos területeit társadalmi analizis alapján feldolgozza. A ref. egyházból csak a *Kiáltó Szó* idevágó eddigi megjelent és feldolgozás alatt álló munkáira legyen szabad hivatkoznom. Egyetemes vonatkozásban a *Makkai Sándor*: Magunk revíziója talán mégsem semmi a társadalmi analizis területén.

Én Venczel József hangját azért tartom veszélyesnek, mert gyökértelenül beszélve, hamis látszatot kelt az erdélyi dolgok felől. Nem mondom, hogy nem kellene többet tenni, nem kellene ezeket az értékes munkákat összefogni, de ennyi kikapott példa után azt mondani, hogy nálunk a néprajzzal való foglalkozás még mindig csak szándék és kedvtelés: vagy rosszindulat, vagy tudatlanság. Rosszindulat, ha valaki a tényeket tudva, a tények ellen ír, hogy azok előtt, akik még nem ismerik az erdélyi élet ezer ágát, ő a reformátor színeben tudjon tündökölni. Ime, milyen okos vagyok: megláttam, hogy még semmi komoly munka nem történt az erdélyi néprajz területén, de majd én, stb. stb. Tudatlanság, ha valaki a tényeket nem ismerve ír így, még akkor is, ha olyan nagyon hivalkodik azzal a bünbánattal, hogy egész évjáratával együtt milyen mélyen érzi tanulatlanságát. Aki tanulatlan, az ne nyuljon a betűkhöz a tollával. Előbb csak tanulgasson, hogy legyen mit másoknak tanítania.

II. A cikk harmadik részének „A mozgalmi közlönyök” c. harmadik pontja így ír: „Az Erdélyi Fiataloknak, ha szerkesztői az erdélyi magyar lelkiismeretvizsgálatban szintén részt vesznek, ujult

erőssel és új tervekkel, főleg a mához idomított konzervatív reformizmus alapján kell vállalnunk az értelmiség-nevelés nehéz és mindmáig még meg sem kezdett munkáját. Az Erdélyi Fiataloknak kötelessége tehát, hogy igazodjon az új nemzedék és nemcsak a nemzedék egyeseinek a szükségleteihez. Ha mai formájában képtelen erre, ujuljon meg, esetleg fiatalodjon meg” (Igazodjon és fiatalodjon (sic.)

Sok rosszat írtak, még többet mondtak hátunk mögött azok, akiknek a mi teljes anyagi és erkölcsi függetlenségünk állandóan lelkiismeretfurdalást okozott és okoz még ma is, de hogy az Erdélyi Fiatalok mint testület és tagjai mint erdélyi munkások az erdélyi magyarság lelkiismeretének vizsgálatában részt vesznek, senki sem merte tagadni, vagy csak meg is támadni. Venczel József a „ha” kötőszócskával ezt kérdésbe teszi. Ez az ő cikkének második szenzációs felfedezése. Nem biztos, hogy az Erdélyi Fiatalok szerkesztői az erdélyi magyar lelkiismeret-vizsgálatban részt vesznek...

Az értelmiség-nevelés nehéz munkája a cikk szerint még nem kezdődött meg. Tényleg hinni kezdem, hogy ez igaz, amióta Venczel József újabb írásait olvasom. Mikor a Helikonban a pompás, irodalmi pályadíjjal kitüntetett dolgozata megjelent, akkor azt hittem, eggyel több új intelligens fiatal ember támadt Erdélyben. Nagyon örvendek, hogy a Hitelben is olyan sok jól, új szellemben nevelt fiatal ember írását olvasom „Itt még meg sem kezdődött az értelmiség-nevelés munkája”. Hogy mer valakiilyen áruló mondatot leírni az egész erdélyi kisebbségi élet szégyenére? Cikkéből nem világos, hogy ez a megállapítás csak az Erdélyi Fiatalokra vonatkozik-e, vagy minden alakulatra az EME-től az Erdélyi Fialalokig. Ha csak ránk vonatkozik, akkor is rosszindulatnak, vagy tanulatlanságnak minősítjük, ha az erdélyi magyarság többi nevelő munkáit is bele érti, akkor még inkább tiltakozunk vele szemben. Csak a vak nem látja, hogy igenis kialakulóban van az erdélyi új intelligencia. Ezt ismét a külső szemek állapították meg tárgyilagosan. Még a román sajtó is meglátta azt, amit Venczel József nem vett észre. Azt gondolja Venczel József, hogy az a hét-nyolcszáz erdélyi tanító és tanár nem neveli az új erdélyi magyar embert és a különböző főiskolai alakulatok sem tettek e téren semmit?

Hogy mit csináljunk, hogyan reformálódjunk, fiatalodjunk, stb. ebben igazán nem kérünk tanácsot az érdemes cikkirótól. Egy bizonyos, hogy jelszavakra nincs szükségünk. Ma képviselő választási jelszó a konzervatív reformizmus. Félek: annak is marad úgy Erdélyben, mint Magyarországon. Mi dolgozunk s ha ilyen címkék mint: kommunizmus, hitlerizmus, új katolicizmus, konzervatív reformizmus, liberálizmus nem találnak ránk, mi igazán sajnáljuk.

Ismerve a Hitel-társaság összetételét, meg vagyok afelől győződve, hogy a Venczel József rosszindulatu, vagy tanulatlan cikkével az egész társaság magát nem azonosítja és nem ez a cikk a válasz azokra a tanácskozásokra, melyeket mi a meginduló Hitel munkatársaival az együttműködésünk kérdésében a múlt év őszén megkezdettünk s melyekre tőlük mindeztideig választ nem kaptunk. *László Dezső.*

A nép nyelvének kincsei.*

Serkentés és utasítás a népnyelv tanulmányozására.

Irta: Brüll Emánuel.

I.

A népnyelv tanulmányozása. A népnyelv iránti érdeklődés elég régi keletű nálunk is, bizonyoság erre kétrendbéli tájszótárunk, melyek közül az első a Magyar Tudós Társaság kiadásában jelent meg Budán 1838-ban, a második *Szinnyei József* egyetemi tanár szerkesztésében Budapesten 1893–1901-ben, de bizonyoság rá az a sok nyelvjárástanulmány és tájszógyűjtemény, amely önállóan és nyelvtudományi folyóiratainkban az utolsó 50 év alatt megjelent.

Ez az érdeklődés és ezek a dolgozatok azonban nem voltak elegendők ahhoz, hogy a magyar nép nyelvének minden gazdagságát feltárják, minden oldalról bemutassák és a nyelvtudomány szolgálatába állítsák.

Ezért több ízben történtek kísérletek több-kevesebb sikerrel, hogy minél számosabb embert nyerjenek meg ennek a fontos ügynek, és hogy az anyaggyűjtés bizonyos egységes elvek szerint történjék. Erre törekedtek a *Szarvas Gábor* folyóirata, a „Magyar Nyelvőr” köré csoportosult nyelvészek. A nyelvészek régi táborából nagy érdemei vannak ezen a téren *Balassa Józsefnek*, aki először foglalta rendszerbe a magyar nyelvjárásokat (A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése. Budapest. 1891.) és aki sok dolgozatban foglalkozott a népnyelv és a nyelvjárások kérdésével s adott szakszerű utasításokat a gyűjtőknek.

Az 1903. évben megalakult a *Magyar Nyelvtudományi Társaság*, melynek munkarendjében nevezetes helyet foglal el a népnyelv tanulmányozása, 1905-ben új folyóiratot indít meg *Magyar Nyelv* címen és ettől kezdve az övé a vezetőszerep ezen a területen is.

Gombocz Zoltán, a Társaságnak akkori titkára, 1909-ben javaslatot terjeszt a választmány elé az egységes gyűjtés érdekében, elhatározza a Társaság, hogy két teljes nyelvjárási szótár megírására ad megbízást, és egy székely falu vagy zárt vidék szótárának elkészítésére *Erdélyi Lajost*, egy dunántúliéra *Horváth Endrét* kéri föl (Magyar Nyelv V. 47–48. l.).

Ugyanebben az időben fog hozzá *Csúry Bálint*, a kolozsvári ref. kollégium tanára (most debreceni egyetemi tanár) a maga anya-nyelvjárásának, a Szamos-háti nyelvjárásnak tanulmányozásához és szókincse összegyűjtéséhez, aminek eredménye, sok kisebb-nagyobb tanulmány mellett, az a hatalmas munka, a *Szamos-háti Szótár*, amely éppen most van sajtó alatt.

Horger Antal (volt brasony-i főreáliskolai, most szegedi egyetemi tanár), aki 1911-ben a Magyar Nyelvtud. Társaság megbízásából kezébe veszi a népnyelvi gyűjtés ügyét, ezt írja: „... a választmány a beküldött népnyelvi anyag megőrzése és tudományos értékesítése érdekében megtett minden tőle telhetőt. De aligha mondhatnók ugyanezt a M. Ny. T. azon tagjairól, akik (részben már 5–6 évvel ezelőtt) százon felüli számmal jelentkeztek népnyelvi gyűjtőkül, de gyűjtésük eredményét máig sem küldték be a Társaságnak. Pedig a népnyelvi gyűjtés valóban olyan tér, amelyen a magyar nyelv és a magyar nyelvtudomány ügyének minden barátja szorosabb értelemben vett nyelvészeti ismeretek nélkül is igen hasznos munkát végezhet; az igazán fontos dolog ebben t. i. csak az, hogy lelkiismeretes pontossággal jegyezze föl azt, amit hallott s az összegyűjtött anyagot – ne feledje el beküldeni a M. Ny. T.-nak.” (M. Ny. VII. 327. l.)

Folyt azután a munka változó buzgósággal mindaddig, míg 1914-ben a világháború megakasztott minden tervszerű kutató munkát. De alig volt vége a pusztító viharoknak, némelyik buzgó nyelvész újból csak visszatér a munkához. A M. Ny. T. 1920-ban megbizza *Viski Károlyt* a tordai nyelvjárás tájszótárá-

Lapunk ezzel a cikkel új munkát indít. Felhívjuk munkatársainkat és olvasóinkat, hogy vidékükön az itt lefektetett elvek alapján indítsanak rendszeres gyűjtést. Az anyagot küldjék be hozzánk, hogy mi az egész anyagot egységesen feldolgozhatassuk. A cikk írója szívesen áll a részletkérdésekben is rendelkezésre. A kiválóbb dolgozatokat jutalmazni fogják.

nak elkészítésével; ebből az alkalomból állítja össze *Horger Antal* az új, részletes utasításokat, amelyekhez ma is érdemes minden gyűjtőnek alkalmazkodnia. (Utasítások a magyar tájszótárak szerkesztéséhez. M. Ny. 41–48 l.)

Ujabb serkentések jelennek meg a nyelvtudománnyal foglalkozó folyóiratokban. Hangsúlyozzák a gyűjtésnek sürgős voltát, nemzeti és tudományos szempontból való fontosságát. Mindhiába. A háboru utáni gazdasági válság, a nagy pénztelenség, de még inkább az általános lelki csüggedtség nem kedvez ennek a sok lelkesedést és szeretetet, odaadást és kitartást kívánó munkának. Pedig itt a 12-ik óra, hogy följegyezzük és megmentsük a menthetőt.

Anyagi erőink hiányzanak, hogy a munkát érdeme szerint megfizethessük és mégis a mi dolgunk vállalni és elvégezni ezt a munkát, nem pénzre van szükség, hanem lélekre, amely ebben az anyagias világban becsüli valamire a tudományt, igazán szereti fajtáját és anyanyelvét és felelősségének is tudatában van.

Hozzá kell tehát fognunk a munkához haladék nélkül. *Horger Antal* tavaly megjelent könyvének bevezetésében (A magyar nyelvjárások. Budapest. 1934. 8 l.) azt mondja: „De bármilyen nehéz a nyelvjárások tüzetes tanulmányozása egyszersmind nagyon sürgős feladat is, mert a haladó műveltség, különösen az iskola és az újságolvasás kiegyenlítő hatása, egyre több nyelvjárási sajátosságot tüntet el. Ez pedig pótolhatatlan vesztesége a nyelvtudománynak, amelynek az élő nyelvjárások elsősorú fontosságú forrásai. Mert azonkívül, hogy a nyelvek életére vonatkozó sok becses, általános tanulsággal szolgálnak, egyúttal sok olyan nyelvtörténeti kérdést is megvilágítanak, melyeket a nyelvemlékeknek sok tekintetben gyarló hangjelölése homályban hagy, sőt nem egyszer a nyelvemlékek korát jóval megelőző ősrégi, tehát nagybecsű nyelvi adatoknak is megőrzői.” Hozzá kell fognunk, erőnkhez, képességünkhöz kell szabnunk az elérendő célt, inkább keveset tüzzünk magunk elé, de arról aztán ne mondjunk le az első nehézségek fölfedezése alkalmával.

A papoknak, tanítóknak, tanítónőknek kell ebben az áldozatos munkában jó példával előljárniok, mert ők a nép között, a néppel élnek, életük egész munkája csupa áldozat; de vegyék ki részüket a főiskolai hallgatók és minden értelmes ember, mert ehhez a munkához csak jószándék és akarat kell.

II.

Mit kell gyűjteni? Első feladatunk tisztában lennünk azzal, mit akarunk, mit kell összegyűjtenünk. Erre a kérdésre *Balassa József*, *Horger Antal*, *Csűry Bálint* dolgozataiban megtaláljuk a feleletet. A legfontosabb kérdésekben, a följegyzendő anyag megválasztásában, a följegyzések módjában és elrendezésében egységes elvek szerint kell eljárniunk, mert ezzel erősen megkönnyítjük annak a dolgát, aki gyűjtésünket fel akarja használni; ha kisebb dolgokban el is térünk egymástól, nem olyan fontos, minden apróságra kiterjedő utasítást amúgy sem lehet készíteni.

A legtökéletesebb eljárás az volna, ha összegyűjthetnők egyes falvak vagy nyelvjárások teljes szótári anyagát, szó- és szóláskincsét, azután dalait, meséit, szokásait, babonáit, egyszóval a nép életére vonatkozó minden jelenséget. Ez azonban nagy munka, meghaladná erőnket, ámbár megvallom, titokban abban reménykedem, hogy mégis akad egy-két kemény székely koponya, amely erre is elég erőt érez magában és vállalja. És ha vállalja, bizonyára állja is, mert a székely szava nem tréfa.

Aki kevesebbre vállalkozik, a következőket tartsa szem előtt.

1.) Össze kell gyűjteni a vállalt terület *tulajdonképeni tájszavait*, vagyis azokat a szavakat, melyek a köznyelvben (a műveltek, tanultak beszédében) nincsenek meg. Pl. *ajang: restel, börhe: daróc-nadrág.*

2.) Összegyűjtendők a *jelentésbeli tájszavak*, vagyis azok, amelyek megvannak ugyan a köznyelvben is, de a nép nyelvében mást, vagy mást is jelentenek. Pl. *alapos: testes, vagyonos, bajnok: alkalmatlan, kötekedő.*

3.) Följegyzendők az *alakszerinti tájszavak*; olyan szavak ezek, melyek ugyanolyan jelentésben megvannak a köznyelvben is, de alakjuk más, aminő pl. a *csalán* szó, melynek a nép nyelvében számos alakváltozata van, mint: csalyán, csaján, csanál, csilyán, csiján, csihán, csijány, csián, csohány stb.

Nem veendők föl azok az alakváltozatok, melyek valamely nyelvjárás kivétel nélküli hangtörvényének következményei. Tehát pl. nem jegyzendők föl az udvarhelyszéki ö-ző vidék olyan szavai, melyekben a köznyelvi *ë* helyén *ö* áll, mert ez ebben a nyelvjárásban hangtörvény.

4.) Följegyzendők a *családnevek* is, de közülök elhagyandók a helynévből *-i* képzővel képzettek, mint Zágoni, Baróti, továbbá a mindennapos melléknévekből és mesterséget jelentő főnevekből keletkezettek, mint: Kis, Nagy, Kovács, Szabó és társaik.

5.) A *ragadvány- és csúfneveket* is föl kell jegyezni, csak az egyszerű testi hibára, mutatókat kell mellőzni, mint amilyen Sánta, Püpos, Fállábú stb. Följegyzendő a magyarázat is, mellyel a csúfnév ráragasztását megokolják. Ezekből a nyelvész nemcsak a nép gúnyolódó kedvére következtet, hanem szóalkotó leleményére is.

6.) A *keresztnevek és becéző alakjaik* közül csak azok veendők föl, melyek a köznyelvben szokatlanok, nem általánosak. Följegyzendők tehát az ilyenek: Polixéna, Sálomé, Jónás, Ráfáel és Mili, Mári, Pörzsi, Minya, Mihók, Petkó és hasonlók.

7.) Azok a *helynevek, határnevek*, melyek nem a mai köznyelv szavaiból lettek tulajdonnevekké, szintén följegyzendők. Ide tartoznak elsősorban azok a helynevek, melyek értelmetlenekké váltak, részint a szóalak eltorzulása, részint a szó vagy csak egy részének elavulása miatt. Még a köznyelv szavaiból alakultak is fölveendők, ha valami alak-, vagy jelentésváltozáson mentek keresztül, vagy ha nevükben a térszín valamely régi állapotát őrizték meg. *Észkos:* északi fekvésű hely neve, *Kövespad:* köves, kavicsos fennsík neve, *Szarvaskert:* régi vadaskert helye.

8.) Följegyzendők azok a *köznyelvi szavak*, amelyek egészen általánosak és a falu vagy vidék nyelvében föltűnő módon mégis hiányzanak (bozót, liget, torha, vánnyadt, barangol, kószál). Természetes, hogy nem számítandók ilyenekül a nyelvújítás csinált szavai, bármennyire általánosak is az irodalmi és köznyelvben.

9.) Viszont hasznos dolog följegyezni azokat a nyelvújításkori

szavakat, melyek már az illető vidék népének nyelvében is ismeretesek és használatosak, mert élénk világot vetnek a város és a falu, a műveltek és a nép nyelvének közvetlen vagy közvetett (naptárak, újságok, könyvek, iskola) érintkezésére.

10.) Nem kevésbé fontos a nép gondolkozását, eszejárását annyira jellemző szólások, hasonlatok, közmondások összegyűjtése és magyarázata.

Ezek az útbaigazitások azoknak szólnak, akik valamely falu vagy nyelvjárás egész tájszókészletének egybegyűjtésére vállalkoznak, de vannak esetleg olyanok is, akiket különös körülmények meggátolnak abban, hogy ezt a hosszabb ideig tartó munkát elvégezzék, azok igen hasznos dolgot cselekednének, ha gyűjtésüket egy-egy tárgykörre korlátoznák.

Egyesek a falu keresztelő, lakodalmi, temetési stb. szokásait jegyeznék föl, ha erre van nagyobb kedvük, mások a babonákra, kuruzslásokra, ráolvasásokra vetnék magukat; az állatkedvelők az állatokat hívogató, terelő vagy riogató szokat és hangokat szednék össze.

Az erdőt, mezőt járók följegyeznék a *növények nevét*. Ez azért is igen fontos és hasznos dolog volna, mert ez a népnyelvi gyűjtésnek leghanyagoltabb része, pedig ez a szókészlet sok kezdetleges műveltségi állapotra mutató elemet őrzött meg. Minthogy megesik, hogy ugyanegy név az egyik helyen ezt, a másikon azt a növényt, jelenti, a népi név mellé oda kell írni a növénynek tudományos nevét is. Ezt persze a legtöbb esetben csak szakemberek tudják megtenni, ezért úgy segít magán az ember, hogy a szóval együtt gyűjti magát a növényt is és később meghatározatja ahhoz értővel.

Hasonló fontosságú az *állatok neve*; ez a szókincs könnyebben összegyűjthető, mint a növényeké, mert az állatok világa kisebb, még ha a parányiakat is beleszámítjuk.

Föl sem lehet hirtelen sorolni, mi mindent lehet és kell gyűjteni. Ilyenek pl.: a ház és részei, berendezése, gazdasági épületek és eszközök, a földmivelés, szőlőmivelés szavai, az állattenyésztés szókincse, az emberi test részei, ruházkodás, mesterségek szavai ételek, italok s annyi más, van miben válogatni.

III.

Hogyan kell gyűjteni? A második kérdés az, hogyan kell gyűjteni.

1.) Az embereket otthonukban kell fölkeresni, munkájuk, szórakozásuk közben kell velük szóba állani, ha azt akarjuk, hogy úgy beszéljenek, amint rendszeren szoktak. Még ez sem elég. Bizalmukat kell megszerezni, meg kell velük értetniük gyűjtő munkánk szükséges voltát és rendeltetését, mert különben hamis képet fogunk kapni. Ezért jó, ha az ember annak a falunak vagy vidéknek nyelvét tanulmányozza, ahová való, mert akkor ezt a szükséges

kapcsolatot minden nehézség nélkül meg tudja teremteni. Igaz viszont, annak is van valamelyes haszna, ha az ember ismeretlen helyet szemel ki magának, vagy életkörülményei, hivatása folytán kerül számára idegen környezetbe: az ismeretlen nyelvjárásnak előtte új jelenségeit könnyebben veszi észre, épen szokatlanságuknál fogva, az ismerős, mindennapos mellett esetleg észrevétlenül haladna el.

2.) A fentebbiekből az is következik, hogy a följegyzendő anyagot beszéd közben kell ellesni, amint hol erről, hol arról a tárgyról folyik a beszéd. Természetes, hogy gyakorlatunktól, ügyességünkől függ, hogy a beszédet arra irányítsuk, amire épen szükségünk van. Hosszabb ideig tartó együttlét, a teljes bizalom és megértés kialakulása után megteheti az ember, hogy egyes szók alakja, jelentése vagy használatának köre iránt érdeklődjék, de ez mindig kockázattal jár, a jóhiszemű tévedés nem lehetetlen, mert a szó csak a beszédben, a mondatban él, onnan kiszakítva féligholt.

3.) A társalgásban előnyben kell részesíteni az öregeket, ők több eredetit őriznek meg, mint a fiatalok, ez nem szorul bővebb magyarázatra. Többet érnek az írástudatlanok, mint az írástudók, mert beszédüket kevésbé befolyásolja az iskola és az olvasmányok. Megbízhatóbbak a nők a férfiaknál, mert kevesebbet forgódnak a világban, kevesebb idegen (köznyelvi és más nyelvjárásból való) elemet tanulnak meg, tehát tisztábban őrzik a hagyományost, a jellemzőt, ők adják át az új nemzedéknek a nyelvet, azért nevezzük anyanyelvnek.

4.) A hallottakat nem szabad irodalmi nyelvre átírnunk, ellenkezőleg pontosan ragaszkodnunk kell a népi kiejtéshez, vagyis a szókat, mondatokat *fonétikusan* kell följegyezni. A hangtanilag pontos följegyzés nem minden esetben egyenlő fontosságú, de elvként mégis a lehető legnagyobb pontosságot kell elfogadnunk, mert így is csak megközelítjük a valóságot. Minél pontosabbak a följegyzések, annál több szempontból használhatók föl és annál biztosabb alapul szolgálhatnak bizonyos következtetések számára.

Minden betű csak egyetlen hangjelölésére szolgáljon. Rendes írásunk ebből a szempontból tökéletlen, népnyelvi följegyzések számára mégsem szükséges új betűket csinálnunk, hanem az irodalmi nyelvben elő nem forduló vagy írásban meg nem különböztetett hangokat a meglévő betűk alá vagy fölé tett (diakritikus) jelekkel különböztetjük meg. Csak arra kell vigyázni, hogy minden ilyen jel a hangnak csak egyféle módosulását jelölje.

5.) A tájszavakat meg kell magyaráznunk, erre legtöbbször elég egyetlen szó, máskor azonban meghatározás szükséges. Ha valamely szónak több jelentése van, olyan sorrendben kell őket közölni, hogy elől legyen a föltehető eredeti jelentése és utána fokozatosan következzenek a többiek az eredeti jelentéstől való eltávolodásuk sorrendjében.

6.) Igen fontos dolog, hogy a szavak jelentését és használatát mindig *példamondatokkal* is megvilágítsuk, ezek ne legyenek mondva-

csináltak, kitaláltak, hanem a nép szájáról lejegyzettek. *Semmi olyat nem szabad följegyezni és eredeti népinek föltüntetni, amit nem hallottunk.*

7.) Gazdasági eszközök, különös házi fölszerelési tárgyak, általában néprajzi tárgyak szemléltetésére igen hasznos a fotográfia, vagy még inkább az egyszerű *vonalas rajz*, melyet néhány kísérlet után mindenki meg tud csinálni. Száz szónál többet mond és kézfelfoghatóbban magyaráz egy ilyen rajz, melyen a tárgy egyes részeit betűkkel vagy számokkal megjelölve (a szövegben megfelelő utalással), minden nehézséget elháríthatunk a megértés útjából.

8.) Azokat a szavakat, melyeket csak egyes foglalkozások körében használnak, meg kell jelölni, hogy az általánosan használtaktól megkülönböztessük, pl. így: *hal.* (halászat), *bány.* (bányászat), *csizm.* (csizmadia) stb.

A ritkán hallható, elavulófélben levő szavakat is jelöljük meg (ritk.). A családnév jelölése lehet *csn.*, a keresztnév *kn.*, a becéző keresztnév *bec.*, a ragadvány- és gúnynév *rn.* és így tovább. Ezeket a rövidítéseket jegyzékbe kell foglalni, mert nem mindenik eléggé beszédes.

9.) Általában a szó, szólások, közmondások jelentésével és használatával kapcsolatban jegyezzünk föl minden olyan körülményt, mely különösnek, jellemzőnek tetszik. Inkább legyenek bőbeszédűek, semmint szűkszavúság miatt félreérthetők, kétértelműek vagy épen érthetetlenek. Ne bizzunk semmit emlékezetünkre, mert sokszor tréfás játékot űz velünk és becsap. Ha rendezés, földolgozás közben valamit fölöslegesnek találunk, elhagyhatjuk.

10.) A szókat, szólásokat stb. először egy jókora füzetben kell följegyezni, onnan időnként (minél rövidebb időközökben) egyes cédulákra kell kiírni. A cédulák legyenek egyenlők, egy ivnek nyolcadrésze sem igen nagy, sem igen kicsi (kb. 17 cm széles, 1012 cm magas), erre szélteben legelőbb is fölírjuk *a község és vármegye* nevét, ahonnan a gyűjtött szó való és a gyűjtés évét, a végére pedig nevünket és foglalkozásunkat, esetleg állandó lakásunkat (ha már megtelepedtünk), hogy kétes esetekben fölvilágosításért bárki hozzánk fordulhasson. E két adat közé kerül mindaz, ami a szóra, szólásra vonatkozik. *Minden szót, mondatot, ami a népnyelvből való, írásunkban húzzunk alá.* A cédulákat természetesen szoros betűrendbe kell szedni.

Csúry Bálint Szamosháti Szótárának eljárása ebben a következő:

A cikkek élén közli a címszavakat etimológiai (irodalmi) helyesírással, erre következik a szó fonétikus írással a nyelvjárás kiejtéséhez hiven, minden alakváltozatával együtt. Ha a kettő teljesen megegyezik, második helyen a megfelelés jele (~) áll. Ezt követik zárójelben a szó alaktani sajátságai: *főnévnél* a tárgyragos és birtokos személyragos alak mindig, más csak akkor, ha a köznyelvitől különbözik; *igénél* a jelentő mód jelen idő egyes szám 2. és 3. személye és a köznyelvitől eltérő más alakok; *melléknévnél* a módhatározó alakja. Az alaki sajátságok után jó a szó fajának (kategóriá-

jának) megjelölése: főnév (fn.), melléknév (mn.), határozószó (hsz.) tárgyas ige (ts. i.), tárgyatlan ige (tn. i.), indulatszó (isz.) stb. Utána a szó jelentéseit sorolja föl, az értelmezés rokonjelentésű szóval vagy meghatározással (definícióval) történik, csak a legközönségesebb jelentéseket tolmácsolja németül, mint pl. *kéz* (kezet, -e, -it) fn., *hand*. Erre szükség szerint egy vagy több példamondat következik, amely csak a legközönségesebb jelentések mellől marad el. A példamondatokat hangtani pontossággal közli, még a fő- és mellékhangsúlyt is megjelöli a szokásos módon, a hangsúlyos szótag után tett egyes (·) vagy kettős (:) ponttal. Utána megjelöli a szó használatának körét, ha szükség van rá. „A szokásos jelentések felsorolása és szemléltetése után következik a szó képes, átviteles használata példamondatokkal szemléltetve (K.). Ezt követi a szólások (Sz.), majd közmondások (Km.) rovata, melyekben az illető szó, mint fontos rész, előfordul”. A szólásokat és közmondásokat egytől-egyig értelmezi, magyarázza, sokja anélkül nem is volna megérthető. Cikkeit a néprajzi rész (Nr.) zárja be, melyben a szóval kapcsolatos népi szokást, hiedelmet, babonát írja le. (L. MNy. XXIX. 65–82. l.)

A följegyzéseknek az a mindenre kiterjedő módja a legtökéletesebb, amelyet csak képzett és a gyűjtésben gyakorlott nyelvésztől lehet elvárni, azonban arra kell törekednünk, hogy – ha már ilyen nagyszerű mintaképünk van – sokoldalúságban és pontosságban minél inkább megközelítsük. *Valamely falunak teljes szókinccse ilyen tökéletes módszerrel összegyűjtve az a legmagasabb cél, melyet elérnünk lehet és érdemes.*

IV.

Hangtani tudnivalók. El kell még mondanunk egyet-mást a fonetikus írásról, arról, hogy miben különbözik a szóelemzőtől (etimológiától) és hogy mire kell különösen figyelemmel lennünk.

1.) A mássalhangzók tekintetében csak igen ritkán térnek el a nyelvjárások a köznyelvtől, az eltérés ezekben a ritka esetekben sem akkora, hogy megjelölésükre, tehát új jelek alkalmazására szükség volna.

a.) Mindazonáltal megemlítendő, hogy a moldvai csángók a *z*, *sz* hangot úgy ejtik, hogy vele egyidőben *j* is hangzik. Ez a *jésített z*, *sz* úgy keletkezik, hogy míg a nyelv hegye a felső foghúsnál a *z*, *sz* képzése helyén van, ugyanakkor a nyelv háta a *j* helyzetét foglalja el. *Jelölése ékezettel ellátott z, sz.*

b.) A beszédben egymás mellé kerülő mássalhangzók hasonlóvá teszik egymást (mássalhangzók hasonulás), ezt a jelenséget helyesírásunk nem tünteti föl, néprajzi följegyzésekben azonban pontosan követnünk kell a kiejtést, tehát nem így írunk: fáztam, dopta, kapzsi, névtelen, egyház, angyal stb., hanem így: fásztam, dopta, kabzsi, néftelen, etyház, anygyal.

Máskor ez az illeszkedés még teljesebb, mert a két hang összeolvad, pl. adja: *aggya*, halljuk: *hajjuk*, anyját: *annyát*, mondják: *monygyák*, igazság: *igasság*, vagy: egyszerű: *eccer*, másodszor: *má-soccor*, metszés: *meccés*, tartasuk: *tarcsuk* stb.

c.) Ahol a nép nem mond *l*-et, ott ne is írjuk, tehát nem föld, zöld, folt, volt, hanem *főd*, *zöd*, *föt*, *vót*. Az *l* kiesik és az előtte álló magánhangzó mintegy pótlásul megnyúlik (pótlónyújtás ennek a neve).

d.) Ha a nép száján *gójó*, *gója*, *zsája* stb. hangzik, úgy is kell írunk a hagyományos *golyó*, *gólya*, *zsálya* helyett.

e.) A *h* hangot sem írjuk az ilyen alanyesetekben: méh, juh, cseh, pléh, düh, hanem *mé*, *jú*, *cse*, *plé*, *dü* (v. *dú*); a *h* csak akkor hallható, ha ragozás, képzés közben szótagkezdővé válik: *mé-hek*, *ju-hász*, *cse-het*, stb.

f.) Két magánhangzó között *j* hangot mondunk és írunk: *fi-ja-jim*, *lë-jány*, *rë-já-ja*.

2.) Sokkal több dolgunk van a magánhangzókkal, ezeknek igen sokféle változata hallható a különböző nyelvjárásokban, föl-tüntetésük már csak azért is fontos, mert ezek a szavaknak leg-hangzósabb részei.

a.) Legelőbb kell szólnunk a zárt *ë* hangról, melyet rendes írásunk nem különböztet meg a nyílt *e*-től, pedig a magyar nyelvterületnek nagyobbik része határozott különbséget tesz a két hang között. Az északnyugati és királyhágontúli (vagyis Erdély, a székelység kivételével) mind a két hang helyén nyílt *e*-t mond, az alföldi és a székely nyelvjárás terület egy része *ö*-t. Népnyelvi följegyzésekben a két hangot szintén meg kell különböztetnünk: *gyerék*, *embër*. Nem más ez a hang, mint a hosszú *é*-nek rövid párja; a román nyelv *e* hangja is ilyen, pl. *posed*, *pentru*. Jelölése két ponttal ellátott *ë*.

b.) A nyílt *e*-nek is van hosszú párja, különösen minálunk Erdélyben; a két folyékony hang *l* és *r* meg a *j* után, ennek a három hangnak nyújtó hatása következtében gyakran ejtik ezt a hangot, pl. *ëlment*, *mëre*, *fëj*, *ërdély*. *Jele – mint látható – süveges ë*.

c.) Megvan némely nyelvjárásban (a székelyben is) a hosszú *á*-nak rövidje, melynek jelölése egy ponttal ellátott *â*. Ez a hang jó ismerősünk, mert hiszen az indogermán (latin, francia, román, német stb.) nyelvek rövid *a*-ja ez a hang, melyet némelyi jövevényszavunkban kényeskedő magyarok is ejtenek, pl. *âkâdemiâ*, *âpâtikus* stb.

d.) A magyar rövid *a*-nak is van a népnyelvben hosszú párja, akárcsak az *e*-nek, és ugyanolyan esetekben találkozunk vele mint a hosszú *é*-vel, vagyis *l*, *r*, *j* után; pl. *âlma*, *târt*, *âjtó*.

e.) A Küküllő mentén olyan hangot ejtenek, mely sem nem *ö* sem nem *e*, hanem valami a kettő között, mert nyiltabb az *ö*-nél, de zártabb az *e*-nél, az ajak gömbölyítése is megfelelően kisebb, mint az *ö*-nél. Jelölése egybeírt *o* és *e*; *oe*. Pl. *oerdoeg*, *oekoer*.

f.) Hallani néhol olyan e, ë, é, í, esetleg más magánhangzókat is, melyeket a rendesnél *alacsonyabb vagy magasabb nyelvéllással* ejtenek. Ezt úgy jegyezzük meg, hogy a betű alá nyilfejet teszünk; a nyilfej hegye lefelé mutat, ha a nyelv helyzete a szokottnál alacsonyabb, fölfelé, ha magasabb.

g.) A *kettősmagánhangzók* (magánhangzó-diftongusok) pontos föltüntetése ennél jóval fontosabb, ezekkel lépten-nyomon találkozunk a köznyelvi hosszú é ó ö hangok helyén. A kettősmagánhangzó egy teljes hangból és egy hozzá szorosan csatlakozó, egészen röviden ejtett, úgynevezett kapcsoló hangból áll.

Már most a gyűjtőnek kettős föladata van. El kell döntenie először is azt, hogy melyik a teljes hang és melyik a kapcsoló hang, azután meg kell állapítania, hogy a kapcsoló hang elől van-é (emelkedő diftongus), vagy hátul (ereszkedő diftongus). Jelölése úgy történik, hogy a teljes hangot jelentő rendes nagyságu betű elé vagy utána (a szerint, hogy hol van a kapcsoló hang), kissé a sor fölött egy kisebb betűt írunk a kapcsoló hang jelzésére. Tehát pl. ¹é, ^oö, ^aó stb.

h) Ezeken kívül még *orrhangú magánhangzókat* is megfigyeltek egyes nyelvjárásokban (*an, on, in*, stb. kapcsolatok helyén), aminők tudvalegőleg a francia nyelvben vannak, tehát az ifjabb nemzedék előtt nem egészen ismeretlenek. Ezek úgy keletkeznek, hogy a magánhangzók ejtése közben nem zárjuk el (vagy nem egészen) az orrüreget, a levegő az orron át is távozik, ilyenkor a magánhangzók sajátságos, dunnyogó (előkelő) színezetet nyernek. *Jelölésük úgy történik hogy a magánhangzó alá hajlított ékezetet teszünk* (mint a görögben a hosszú magánhangzók fölé): a o i; ha nem egészen tiszta orrhangú magánhangzó, vagyis ha a magánhangzó mellett futólag az orrhangú mássalhangzó is hallható, akkor a magánhangzó mellé (kissé a sor fölött) irt kisebb *m, n, ny*, betűvel jelöljük: a^m, oⁿ stb.

i) Van a székelység némely nyelvjárásban egy igen különös hang, amely az *a* és *e* között van, ilyen szavakban jegyezték föl, min *ném, templom*. Jelölése az *e* fölé tett kis karika.

Volna még egy és más kisebb jelentőségű dolog, de nem folytatom, mert ezt is soknak találom. De ne riadjanak meg tőle, kiki annyit vállal belőle, amennyit akar, mert *mégis csak fontosabb a gyűjtés gazdagsága, mint a följegyzés teljes pontossága*. Ha valami új hanggal, a kiejtés új módjával találkozunk, első feladatunk utánozni és megtanulni, mert az eltérést biztosan csak a saját kiejtésünk megfigyelésével állapíthatjuk meg.

Hasonlóan kell eljárunk akkor is, ha a nép nyelvének tanulmányozása közben olyan hangra bukkantunk, melyekre útbaigazítást itt nem találunk. Figyeljük meg, melyik köznyelvi hanghoz áll egközelebb, tanuljuk meg kimondani és állapítsuk meg, miben különbözik a köznyelvi hangtól, ezt szabatosan írjuk le és az eddigi jelölésekkel összhangban válasszunk számára valami megkülönböztető jegyet.

A Koós Ferenc Kör Diákosztályának tíz éves története.

Irta: Debitzky István

1919 után az erdélyi magyar főiskolás ifjuság tanulási lehetőségei Clujon és Bucureștiben nyíltak meg.

Az új kapun, amely București felé nyílt meg, eleinte kevesen léptek be. Az akkori lóvasutas București nem sok bizalmat ébresztett az erdélyi magyar ifjuságban.

1922-ben két magyar diákról tudnak Bucureștiben: Schrött József politechnikusról és József Lajos jogászról.

Az 1923–24. iskolai évben már számosan vannak itt erdélyi magyar diákok, akiknek földrajzilag közelebb esett București és rájöttek arra, hogy sokkal több az érvényesülési lehetőség a nehéz ki-sebbségi életben, ha Bucureștiben végzik tanulmányaikat.

A diákkör tulajdonképpeni megalapítói, megszervezői az 1923–24. iskolai évben iratkoztak be. Öt-hatan vannak. Még nem tudnak egymásról, ami megakadályozza a szervezkedés munkáját. Az 1924–25. iskolai év is eredménytelen szervezkedési szempontból. A gondolat azonban csirázni kezd. Több diák, közöttük ifj. Szemlér Ferenc, Szücs Ferenc, Majoni István, stb. látogatni kezdték a bucureștii egyház-község kebelében működő egykori „Dal- és Műkedvelő Egyesület” ugynevezett „szerda esti” összejöveteleit.

1925-ben Shemák Ede bucureștii magyar diák hosszabb ideig Csíkszeredában időzött a Nagy testvéreknél és onnan saját neveik alatt több erdélyi magyar lapban jelentkezésre szólították fel a Bucureștibe beiratkozni akaró és a már beiratkozott magyar diákokat.

Alig volt hét jelentkező, de a fentemlített ujság-cikkek eredményeként Pálffy Antal cluji tanárjelölt levelével a cluji magyar diákság nevében kereste fel Nagy András orvostanhallgatót. Ez a levélváltás jelenti az első kapcsolatot a cluji és bucureștii magyar diákság között. Ebben az időben Szücs Ferenc politechnikus levélben fordult Nagy Andrásához és Themák Edéhez, figyelmüket a Koós Ferenc Körre hívta fel, amely egyesület a bucureștii ref. egyház kebelében működött.

1925 nov. 17-én felkeresték Nagy Sándor és Kányádi Béla lelkeseket, akik őszinte örömmel fogadták a diákság közeledését. És több tanácskozás után megalakították a K. F. K. diákosztályát.

A diákosztály első elnöke Nagy András orvostanhallgató s hogy megérdemelte ezt: az is bizonyítja, hogy 3 évig volt elnöke a diákosztálynak egyfolytában. Önzetlen, áldásos munkájával egyike volt azoknak, akiknek a diákkör létezését köszönheti. Az első év tisztikara: elnök Nagy András, jegyző Nagy Boriska és ifj. Szemlér Ferenc, tanácsstagok: Fábíán V., Adorján B., Szücs F., Themák E. és Votchs O. voltak azok, akik a bucureștii református egyház segítségével sok nehézség, küzdelem árán egy év leforgása alatt 46-ra szaporították a kör tagjainak számát.

Ebben ez évben ifj. Szemlér F. és Nagy A. két memorandumot dolgoztak ki. Egyiket gr. Majláth püspökhöz jutatták el: arra kér-
vén, hogy járuljon hozzá egy katolikus diákotthon létesítéséhez Bu-
cureștiben, melyben a protestáns diákok is felvételt nyerhetnek. A
másik memorandumot dr. Gyárfás Elemérhez küldték, kérvén őt, hogy
az erdélyi magyar közönség előtt pártfogolja a bucureștii magyar
diákságot és hasson oda, hogy az Országos Magyar Párt létesítsen
otthont a bucureștii magyar diákság számára. A memorandumok a
legjobb indulatú fogadtatásra találtak, azonban biztató ígéreten kívül,
a mai napig, más elintézést nem nyertek. – Tehát a diákotthont füg-
getlenül a ref. egyháztól akarták megvalósítani. És végül mégiscsak
a bucureștii ref. egyház segítségével talált födelet az itteni diákság.

Az első évben a nagy nehézségek ellenére megrendezik az első
bucureștii magyar diák-táncestetélyt, ami erkölcsileg a lehető legfénye-
sebben sikerült. (Ebből a táncestetélyből született meg nemsokára a
szokásos évi diákbál.)

1928–29. iskolai évben elnök Koppány János, aki időközben
lemond, a Kör helyébe Bokor Bélát választja meg, 1929–30 és
1930–31 iskolai években elnök Szücs Ferenc, 1931–32 és
1932–33 iskolai években pedig Rákossy István. Az 1933–34 iskolai
év nagyon viharos. Ez évben négy elnöke van a körnek. A kör el-
nökevé választotta Szemlér Sándort, aki időközben személyi ügyek
miatt lemondott, a helyette megválasztott Szathmáry Ilyés Kamilló
nem fogadta el az elnökséget, ugyszintén Andrásy Zoltán sem, míg
végül Ráduly Sándor személyében elnökre talált a kör. Az 1934–35.
iskolai évben a diákosztály elnöke: Fazekas János.

A diákkör tagjainak száma évenként a következő: 1925–26-
ban 46, 1926–27-ben 60, 1927–28-ban 72, 1928–29-ben 92,
1929–30-ban 91, 1930–31-ben 95, 1931–32-ben 119, 1932–33-
ban 106, 1933–34-ben 86 és az 1934–35. iskolai évben 197 a
diákosztály tagjainak száma. Ma négyszer annyi tagja van a körnek,
mint amennyi az első évben volt.

A sok memorandum ellenére is sokáig nem volt otthona a bu-
cureștii magyar diákságnak. Pedig égetően sürgős volt ennek a seb-
nek gyógyítása. A magyar diákok olcsó, egészségtelen külvárosi la-
kásokban húzták meg magukat, távol az egyetemtől, ez hátrányára
volt a tanulásnak és a köri munkának is.

Végül is dr. Tornyai Gyula szenátor és Kányádi Béla lelkész
megalakították a bucureștii magyar diáksegélyző bizottságot és Er-
dély és București magyarságának anyagi és erkölcsi segítségével
1928-ban megvalósították a diákság vágyát. A diákotthon megvalósi-
tásához Diósi Lajos Nagyvárad 10.000, Szappanos Gyula Temesvár
10.000, Ditrói Takarékpénztár 50.000, Zilahí Takarékpénztár 5000
lejjel járult hozzá, számos kisebb-nagyobb összeg mellett; valameny-
nyiük iránt mély hálát érez a diákság. 1928 jan. 1-én akkora összeg
állott a bizottság rendelkezésére, hogy kibérelhették a Str. Leonida
25. szám alatti lakóházat, ami által 30 magyar diák hajlékra talált.

1929 őszén a diákotthon a református egyház tulajdonát képező,

Str. Sf. Voevozi 50 szám alatt lévő épületbe költözött át. A kör, mint bérlő szerepel, az egyetemi tanács, mint a ref. egyház diákotthonát hagyta jóvá. Az otthon belső ügyeit a gondnok-tanáccsal az élen, maga a diákság önállóan intézi. Itt már 56-on kapnak helyet.

Érdekes volt az O. Magyar Párt felfogása az első években. Nagy Sándor lelkész szavait idézem: „– Erdély, illetve a központi diákszegélyző bizottság, azaz a Magyar Párt ez állásfoglalásának, – a hivatalos körök regáti magyar politikájából különben logikusan folyó – indokolása az volt, hogy a Regátba jött magyar diákságot mentire és vesztire kell hagyni, mert gondozásuk és felkarolásuk egyértelmű lenne azzal, hogy őket a regáti főiskolákra kicsalogassuk stb.”

Ez a téves nézet már oszlik és hisszük, hogy nemsokára Erdély magyarsága helyesen fogja helyzetünket megítélni.

A köri-munka (külső és belső) vitaestélyekben, előadásokban (irodalmi, társadalomtudományi stb.) szemináriumokban, kulturdélutánok, táncestélyek, diáknapi, no meg a szokásos évi diákbál megrendezésében folyt.

Az első években a diákság a K. F. K. szemináriumát látogatta, míg az 1933-34 iskolai évvel a diákosztálynak külön szemináriumai alakulnak (irodalmi, jogi és képzőművészeti).

A vitaestélyek elmaradtak, habár nagy hasznára voltak a diákságnak. Ezeket egyideig pótolták az O. M. P. képviselőinek előadásai, amelyek sajnos szintén megszűntek.

1930-al megszűnik a diákbál. A súlyos gazdasági helyzetben a diákság nem tartja helyesnek fényes, reprezentatív bált rendezni és ahelyett bevezeti a *diáknapot*, aminek a célja minden évben egyszer összejönni Bukarest magyarságával és közösen megbeszélni a közös problémákat. (Egy pár nem sikerült diáknapi után 1934-35 iskolai évvel megszűnt a diáknapi is.)

A táncestélyek, kulturdélutánok és a diákbál célja az önsége, zésen kívül kapcsolat-keresés volt a bukaresti magyarsággal. Tíz éves problémája ez az itteni diákságnak és most 10 év után is megoldatlan.

Az első években, a bukaresti magyarság évi 200 ebédet ajánlott fel a diákságnak. Szép cselekedet, csak az a szomorú, hogy ez ma már nincs meg.

Vizont a hatalmas tömegek még ma is szétszórtan élnek és biztos úton vannak az elnemzetietlenkedés felé. Körünknek éppen ez lett volna, illetve ez kell legyen a célja, hogy ezeket az embereket, vagy legalábbis gyermekeiket megtartsa magyarságunkban. Ezt az utat nem találtuk meg 10 éven át, bizonyára mindkettőnk hibájából.

A cluji magyar diáksággal az első közeledés még 1925-ben megtörtént a clujiak részéről. Ez a jó viszony tovább fejlődött, úgy annyira, hogy a cluji diákbálon a bukarestiek, s a bukaresti diákbálon pedig a clujiak képviseltették magukat több ízben. Sajnos a gazdasági válsággal ez megszűnt. A jó viszony azonban még ma is fenn áll. Elsősorban az „Erdélyi F fiatalok”-on keresztül tartjuk fenn a barátságot és a kapcsolatot.

Nemcsak a magyarsággal kerestük a kapcsolatot, hanem igyekeztünk a többségi diáksággal, általában a románsággal jóviszonyban lenni, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy olyan nevek szerepeltek a báli fővédnökeink között, mint: Iorga profesor, Gusti, közoktatásügyi, Groza erdélyi, Popovici stb. miniszterek. Egyik diákbalunkon Iorga profesor leánya személyesen is megjelent és hajnalig ropta a ropogós csárdást.

Jó viszonyban van körünk több éve már az ukrán diákokkal. Az 1928 márc. 29-én rendezett estélyükön körünk hivatalosan képviseltette magát és azóta is minden kulturmegmozdulásunkon kölcsönösen képviseltetjük magunkat.

Egyszóval diákkörünk kereste mindenütt a közeledést, a baráti jobbot. És ennek meg is volt, illetve van a haszna. Tudomást szerzett rólunk Erdély és ha nem is annyit, amennyire szükség lenne, de mégis nyújt valamelyes anyagi segítséget. Volt idő, mikor havi 17,000 lei kosztsegélyt osztott ki a kör, ma ezt legfeljebb évente kétszer teheti meg. Nyujt lakbérsegélyt – 56-ból 36-nak – könyvsegélyt. Mindennek további forrása az önszegély (estélyek stb. jövedelme, természetbeni adományok).

1933–34. iskolai évben a Gondnok Tanáccsal az élen a diákkör új határozatot hoz: *külön választja a kört az otthontól*. Ezután az elnök által intézett otthonügyeket, elsősorban adminisztrációt az otthontitkár intézi, akit az otthon lakók által megválasztott Otthon Bizottságból a Gondnok Tanács nevez ki.

Az 1934–35. iskolai év nagy forduló pontot jelent a kör életében. Fazakas János elnök, akit méltán állíthatunk Nagy András mellé, fáradságot nem ismervé, összehozza a patronatust. Dr. Bakk Elek gondnok társaságában leutazik Clujra, ahol panaszainkkal, kéreéseinkkel kopogtattak az illetékesek ajtajain, aminek már az idén eredménye volt. Indítványára a kör megszavazza az alapszabály egy pár pontjának megváltoztatását. Ezután nem novemberben, hanem márciusban lesznek a választások. Nem fordulhat elő többé, hogy a végző elnök vissza nem térése miatt a munka megáll.

Általában ez az év elég intenzív munka szempontjából, habár a diákság örök nagy nemtörődömsége nagyban akadályozza a munkát.

Könyvtárunk nagyon szegény volt. Az utolsó években egyesületek és magányosok adományaiból, valamint vásárlás útján, mintegy 1300 könyvből álló könyvtár áll a diákság rendelkezésére.

Röviden ez, amit a K. F. K. diákosztályának 10 éves multjáról írhatok.

A diákosztály 10 éves. 10 nehéz, küzdelmes év áll a háta mögött, de mégis van és mégis fejlődött, mert magyar akaratból, munkából csirázott ki.

S ha eddig nem is sikerült, de hisszük, hogy megvalósul vágyunk: összekötő kapocs leszünk a szó legteljesebb értelmében Erdély és Bukarest magára maradt, segítségre szoruló magyarsága között.

Pályázatunk mérlege.

Az Erdélyi Fialatok, mint az új kisebbségi magyarság alapvetői a következő korosztályok lelki és szellemi analizálása céljából az elmúlt nyáron a középiskola padjaiból kikérülő ifjak részére pályázatot írt ki. A pályátétek a következők voltak: Magyar irodalomból: 1) Eötvös József: „A magyar paraszt A falu jegyzőjében”. 2) Ady: „Ady új magyarsága”. 3) Művelődéstörténetből: „Mikó Imre jelentősége Erdély művelődéstörténetében”. 4) Történelemből: „A székelyek szerepe Mihály vajda hadjárataiban.” 5) A falu-kérdésből; „Hogyan jutott el a háboru utáni magyar fiatalság a magyar faluhoz.” – Ezenkívül mint általános ismereteket visszatükröző kérdések szerepeltek: a pályázat elbírálását nem befolyásolóan: (Pár mondatban ismertetve.) Ki volt és miről volt nevezetes: gr. Széchenyi István, gr. Mikó Imre, br. Orbán Balázs, Körösi Csoma Sándor, Bolyai Farkas, Bolyai János, Semmelweis Ignác, Vásárhelyi Pál, Barabás Miklós, Fadrusz János, Liszt Ferenc, Munkácsi Mihály, Mik br. Eötvös József legfontosabb irodalmi alkotásai, Mit tud Eötvösről a politikusról, Melyek Ady, Babits, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső és Tóth Árpád szépirodalmi művei? Továbbá: Kik voltak a XVI. és XVII. század erdélyi fejedelmei?

Az Erdélyi Fialatok vezetősége írásban és szóban erős progandát fejtett ki. Helyben a középiskolák végzett növendékeinek névsorát és lakhelyét megszerezve mintegy 70 tavaly végzett ifjat keresett fel személyesen, a részvétellel buzdítva. A pályadíjak összege 5400 lei volt, ez a mai viszonyok között tekintélyes összeget képviselt.

A jeligés dolgozatokat bíráló bizottság tagjai voltak: Szentimrei Jenő, Reményik Sándor, Járosi Andor, dr. Imre Lajos és Szent-Iványi Sándor.

Szomorú tény, hogy mindezeknek dacára csak 4 magyar ifju pályázó akadt, aki ezen a nagyhorderejű és fontos pályázaton részt vett!

A felsorolt tételek közül hárman Ady magyarságát dolgozták ki, míg a negyedik pályázó a falukérdést választotta. Történelmi és művelődéstörténeti kérdést senki sem választott, ami szintén sajnálatosan jellemző.

A bírálóbizottság az irodalmi tételnél elsőnek a „Ki a magyar tájon...”, – másodiknak „Honos alit artes”-t és a harmadiknak „Mert harc a költészet” jeligés dolgozatokat ajánlotta. A falu-kérdés kidolgozója „Ne hagyjátok a templomot s az iskolát” jelige volt. A jeligés borítékok felbontása után az irodalmi pályázat első nyertese *Márkó József* Olasztelki (Udvarhely megye) tavaly végzett ifju lett. A II. és III. díjat egyenlően megosztva *ifju Xántus János* és *Bíró János* kapták meg (400–400 lei).

A falu-kérdésre érkezett egy pályamunkát a zsüri dicsőretre érdemesítette és 500 lej jutalmazásra ajánlotta, amit meg is kapott. Szerzője: *Kiss Zoltán*.

Az egyik irodalmi pályaművel kapcsolatban Reményik Sándor a következőket írja: „Ez az írás a leggazdagabb gondolatokban, néha eredetiben is. Ez öleli fel mégis a legteljesebben a feladott témakört. Ez Adynak legelfogulatlanabb jellemzője. Legtöbb oldalról is igyekszik a kérdést megvilágítani. Azért javasolom, hogy az 1000 leis díj ennek adassék ki.” – A munkának egyes részei önállóságot mutatnak, sőt egyéni vélemény hangja is egyes helyen hallatszik. „Nekünk, ha élni akarunk jobbakká, ujjakká kell lennünk. A magyarságot saját lelkéből kitermelt, világnívóra emelt műveltsége mentheti meg.”

A második irodalmi pályamunka: Ady új magyarsága. Történeti hátteret igyekszik adni az egész kérdésnek. A liberális érárt kellően ismeri. „Ady magyarsága sötétben látó, pesszimista. A magyar jövő kilátástalan és végzetes előtte, olyan mint saját egyéni sorsa, melyhez tragikus módon (saját) nemzetének sorsát is kötötte. Amennyire örülünk, hogy Ady sötétlátása, még 1914 után is, valótlannak bizonyul s a magyar-faj sorsa nem látszik kilátástalannak, annyira fáj, hogy a költő jóslata saját magáról oly szomoruan beteljesedett. S most azt kérdezzük, mit kell tenni a mai magyar ifjuságnak, követnünk kell Ady új magyarságát vagy nem? A felelet egyszerű: igen. Ady magyarsága ma is helyes és időszerű, csak több bizalommal és derülattással kell a tragikus sorsu költő elveit magunkévá tennünk.”

A harmadik és egyuttal az utolsó irodalmi pályamunka, szintén Ady

magyarságát dolgozta ki. Hogy a dolgozat háromnegyed része idézetekből áll, ezzel mintegy tanujelét adta ismeretének. „Ady magyarsága nem az akkori rózsás illúziókban furdó magyarság. Az ő magyarsága egy másfajta tragikus fájó, de igaz magyarság. Olyan erdélyi féle. Nem tudott hinni, amiben akkor mindenki hitt. Hogy most már lehet élni és elfogadni mindent, úgy ahogy van. Mert ő látta az ut végét is”. Érdekes párhuzamot vont a pályázó Petőfi és Ady között. „Petőfi láthatott az Alföldön szabadságot és azt amit akart, mert ő vérében nem volt magyar. De Ady csak azt láthatta, amit vére és nagy sejtései diktáltak: Láthatta: halálszagu magyar rónának stb.”

És végül áttérhetünk a pályázat „fehér hollójára”: Hogyan jutott el a háboru utáni fiatalság a magyar faluhoz, tételhez. Élszomorító tény, hogy egész Erdélyből egy magyar ifju akadt, aki ennek a nagy horderejű kérdésnek a feldolgozásához hozzá „mert” fogni. Évente többszáz magyar ifju kerül fel vidékről az egyetemre s azok volnának igazán hivatottak a kérdéshez elsősorban hozzászólni és nem azok, akik a városuk falai közül a számukra rejtelmes ködbe burkolt falu problémáját akarják megoldani. „Ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát” írója rövid bevezetés után feleletet ad a feltett kérdésre, s szerinte egyedüli ok, hogy a magyar ifjuság nem jutott el a faluig az, hogy az ifjuságból hiányzott a falu iránti részvét és ehelyett csak tanulmányokat folytatott a kérdéssel kapcsolatban, de a néphez közel jutni nem tudott. Sajnos, fejtegetéseit tovább nem folytatja, hanem a mai magyar falu lelki és gazdasági válságaira tér át. A válság dokumentálására felhossa, hogy a mai magyar falu kezd ősi hagyományaiából kivetközni és a nép letargikusan tekint a templom és a könyv felé. Megoldásnak egyedül az egyházak ujjaépítő munkáját tartja és minden megoldási lehetőséget ezekre hárit. Az ifjuság az egyházakon keresztül juthat el a néphez, könyvtárak és más ehez hasonló kultur-eszközök útján. Dr. Imre Lajos teológiai tanár mint bíráló következőket írja: Mindenesetre látszik, hogy olyan ember írta, aki látja a nehézségeket és egész lelkével szeretne azokon segíteni. Ha terjedelmesebb lett volna dolgozata, bizonyára alaposabban rámutathatott volna a kérdés mélyére és feladatára is.

Ez volt az eredménye egy hónapokon át propagált és megszervezett pályázatnak. Szomorú és elképesztő eredmény! Minden a magyar kisebbségi sorsal törődő embernek szomorú meglepetése.

„Az érdeklődés elszomorító hiányát” állapítja meg főtényként Reményik Sándor. „Hol keressük ennek a lesújtó ténynek okát: a magyar irodalmi tanítás korlátozott lehetőségében, a mindenképpen túlterhelt tanulók kimerültségében, az iskolán kívüli nevelés szervezetlenségében, egyikben a három ok közül, vagy mind a háromban? Nehéz volna eldönteni.”

A pályázat két nagy hibára is élesen rávilágít. Az egyik: a tárgyi tudás, a tényleges ismeret felületessége, vagy hézagossága. A tájékoztatás során pl. kiderült, hogy általános tudást visszatükröző kérdésekre sem tudtak kellően megfelelni. A pályázók között akadtak, akik Orbán Balázs, Vásárhelyi Pál Mikó Imre, Bolyai Farkas és Eötvös József neveit nem ismerték.

A másik a magyar helyesírás és fogalmazás nagyfoku gyengesége. Ha a kisebbségi iskola növendéke egy Petőfi és egy Kossuth nevet sem tudja helyesen leírni, mit várjunk akkor az állami iskolákban tanuló ifjainktól!

Ennek a pályázatnak kettős célja volt. Először: a legujabb ifjusági korosztály megszólaltatása. Másodsor: annak magyar műveltségébe való belepillantás. Az első cél alig sikerült. Ebből a korosztályból mindössze négyen akadtak, akiknél a szükséges feltörekvési vágy legyőzte a gyengeség érzését és – ami még rosszabb: a közönyt. Dicséret ennek a négy vállalkozó, korosztályukban uttörő fiatalnak. Ez a tény azonban az egész korosztály nagy pótolnivalóira mutat.

A második cél: ennek a műveltségnek analízálása, ha kevés adaton át, de sikerült. Ennek az analízisnek pedig mindenkit meg kell gondolkoztatnia. Es a gondolkozáson túl ezeken a hibákon, az itt megmutatkozott bajokon segíteni kell!

Sz. Szász István.

3 és 4–5. Szabó Dezső füzet.

A harmadik füzet.

1. A magyar irodalom sajátos arca.

A mindent nyugati hatásra visszavezető irodalomtörténettel szemben felállítja a tételt: „Azok a történelmi folyamatok, melyek Nyugateurópa irodalmi fejlődését századokon át determinálták a magyar irodalom életébe – épülésében jelentősebb nyomokat nem hagytak”. (Főleg formai hatást jelentett a latin és francia szellem.)

„A magyar irodalom gyökerei egyetlen őstalajban – a magyar parasztságban gyökereznek.” A magyar irodalom teremtő talaja: a magyar paraszt. És éppen ez a sajátossága irodalmunknak. Kezdvé az első magyar szótól, lélekmegnyilvánulásától: *a magyar irodalom nem különbözött el, mint azt a nyugati irodalmak tették, a paraszti pszichétől...* századokon át Balassain, Csokonain, Vörösmartin, Petőfin, Aranyon, hogy aztán Adynál érje el fejlődési fokát, – akinél a népi hatás teljesen egyéni művészetté mélyül. A néplélek legcsodálatosabb megnyilvánulása és kifejezője a ballada. „A ballada s a világzápor végzetes, irgalmatlan, sötét tovarohanásának megpillantása.” Régi képviselője Arany. Modern képviselője – a ballada-írásnak – Ady. – Az életéért folyton harcban álló magyar lelkiségét sajátosan kifejezni tudó ősforma. A próza sajátos fejlődésének tárgyalásánál – mondja Szabó Dezső – „nem mindig látták meg a népköltészet folyton ható erejét.” „Pedig ott van, prózánk egész fejlődésében a mai napig.” Ott van Pázmány az „örök pogánymagyar paraszt”, – aki „nemcsak nyelve minden eszközét: de a guny, a humor, a ravasz okoskodás, az ő példákka bizonyító bölcsesség fegyvereit is a magyar paraszt ősrézénájából veszi.” És ott van Jókai. Akinek „egész világ és emberlátása: a nép-mese látása, a magyar paraszt ősi világrabámulása.” Az elsodort faluban, a Segítségben, a Csodálatos életben „hasonló folyamat ment végbe ahoz, mely az Ady lírájában teljesült meg: a népművészet, a néplélek alkotó erőinek felszívódása egy teljesen egyéni művészetté.” A nyugati irodalmak paraszttal foglalkozó művei „mindig csak egy-egy exotikus szegletet alkotnak”, míg a magyar irodalomnak legfőbb problémája: *a teljes magyar paraszt*.

„A magyar irodalom: a magyar paraszt ténye”.

2. Korunk nőproblémája.

Talán minden megoldatlan probléma között ez a legnagyobb, Szabó Dezső a kérdést a következő szempontból tárgyalja: 1. mint a nő, 2. mint a férfi, 3. mint a gyermek problémája, 4. mint történelmi, 5. mint kulturális problémát.

Az első pont tárgyalásánál megállapítja, hogy a nőknél „az új szabadság még eddig inkább szomorú kirakat-szajhákat, fertelmes sport-kancákat és még fertelmesebb kulturkocákat adott, mintsem meggazdagult új női típusokat.” Mit jelent a nő új helyzete, férfiszabadsága a férfiuinak? Milyen funkciót jelentett eddig a nő a férfi életében? Mindig *anya* volt a nő a férfi számára. Mindig *társ*, mindig *barát* volt a nő a férfi számára. Kérdés: a nő új helyzetében a férfivá szocializált, emancipált és kulturált nő fogja-e ugyanazt az életgazdagságot, megújítóerőt és védelmet jelenteni a férfi számára?

Mit jelent a nő új helyzete a gyermekének, az új emberiségnek? A gyermek a férfi és a nő vegyületének kémiai képlete. És így az emancipált nőtől született gyermek lelkileg *két egynemű, két férffilélek gyermeke lesz. A zseni mindig az anya fia volt* és az új nőből az új funkciókban éppen ezek a zsenit teremtő őselemek fognak kihullani?

Az emberi természet alapformája: az egyéniség. Vajjon az ő női jellemek nélkül lehet-e egyáltalán egyéniség? Vajjon az elrugott őstalaj, a megfojtott nő nem fogja-e megbosszulni magát az egész emberi termésen, az emberi kulturán?

3. Az ellenforradalom természetrajza

A fogalmak nemismerésének korában megmagyarázza az új jogrendet alakítani akaró forradalom jellegét, majd a régi rend erőit analizálja: a forradalmi és kapitalista érdekszövetségek jelszava az ellenforradalom, a magyarság jogos törekvéseinek elgáncsolására.

A negyedik-ötödik füzet.

1. Karácsonyi levél.

Szabó Dezső ebben a tanulmányban programot ad a szabódezsői gondolatok megvalósításához, *az új honfoglaláshoz.*

Ez a tanulmány minden egyes kitételében az „újszemű és újlelkű magyar ifjúsághoz” szól.

„A jobboldali világnézethnél csak a baloldali világnézettől undorodj jobban s a baloldali világnézethnél csak a jobboldali világnézethet kerüld el megszébbre, mert mindkettő idegen faj hódítását, idegen életépítését jelenti. Majd újjáértékeli a „haza, nemzet, állam” szavakat, melyeket eddig a magyarság ellen használtak ki.

A tanulmány hosszasan foglalkozik az asszimiláció kérdésével. A névmagyarosításról írja: „Ha egy üveg denaturált szeszről levonnám a címkét és ezt írom rá: tokaji asszu: kevésbbé lesz-e a benne levő folyadék denaturált szesz? Jobban fog-e hasonlítani a tokaji asszuzhoz?”

Aztán rámutat pár pontban az ifjúság kötelességeinek és vigyázásainak alap tételére...” *1. Magyar ifju nem tartozhatik semmilyen politikai párt kebelébe. A magyar ifjúság önmagában szervezkedik külön és függetlenül.* 2. A magyar ifjúság szervezkedésének célja: a magyar honfoglalás problémáinak meg-látása és az új magyar ideologia szerinti véghezvitele. Különösen a falu és az iparos ifjúságban.

3. Az ifjúság kapcsolata az iparos- és paraszti ifjúsággal szemben semmi-képen nem állhat hazafias és irredenta sikolyok tömegéből, az ipari és paraszti-ifjúság tisztán lássa, hogy nem azért történnek a kapcsolat-keresések, hogy va-lamely pártérdekszövetség, vagy hatalmi központ szekerébe mázós szavakkal be-fogassanak.

4. A magyar ifjúság új szervezetében *az ifjúsági vezérek helyett több tag-ból álló szervek intézzék a szervezet ügyeit...* stb. stb. Mert ránképez egyet-len faji probléma van: a magyar faj új honfoglalásának megteremtése.”

2. A németiség utja.

Mi volt a liberálizmus a dicsőséges Tiszák alatt? Nem egyéb, mint libe-rálizmus a föld minden idefutottja számára. *De nem volt liberálizmus a magyar paraszt, a magyar munkás, a magyar szellemi munkás: a magyar magyar számára.*

Ebben a tanulmányban kétféle magyarról van szó: „Magyar magyarról” és „patriotism und magyarism von Ungarn”-ról. És Szabó Dezső megmutatja mindkét magyar arcát olyanok, amilyen. Megmutatja a „jobbmagyarokét” és meg a „rosszmagyarokét”, mint amilyen az Ady Endréé és a saját magáé... És feltör belőle egy fájdalmas, de dacos jajkiáltás: „Nem bibliai csoda, hogy emellett a magyarság mellett még van egy szál magyar a világon!?”

„A németiség roppant álma: Kelet-Európa és a Balkán meghódítása telje-sülöbben van”, – a Szabó Dezső látása ez. Mi lesz, a magyar és mi lesz az em-beri értéke ennek a középeurópai egyesülésnek? „Az uralkodó érdekszövetségek megkapják a maguk borraivalóját a történelmi szolgálatért, – a magyar pedig lehet cseléd, uccaseprő, csendőr, ágyutöltelék, – vagy mehet tányért mosni Amerikába”.

Kikerülhetetlen-e ez a halál? Erre is felel Szabó Dezső csodálatos látású optimizmussal. „Nem kikerülhetetlen”. Mert: *„a magyar ág független saját egyéniségű életére, igazi európai életére most nyílik meg a világtörténelem párat-lan alkalmá. De ehhez szükséges csak magunkban bizva magunk által magunkért valóítani meg mindent. A magyarságnak az emberiséggel szemben egyetlen köte-lessége van: teljesíteni kötelességét önmagával szemben.*

*

Ez az írás nem bírálat akar lenni. Csak ismertetés. Mert azokat az eszméket, amelyek az új Szabó Dezső füzetekben vannak, ismertetni és ismerni kell mindenekelőtt. A füzet tartalmazza még a *Debreceni tanulások* c. írást, Debrecenről, az igazi magyar városról és a *Föltámadás Makucsán* c. kitűnő politikai szatiráját a mai magyarországi közéletnek. Bíró János.

SZEMLE.

A székely lélek

jött fel a tizenhat ősi anyaszéki székelyben, megmutatni dalán, táncán keresztül önmagát. Egész önmagát, szilaj erejét és méltóságát, csobogó pajzánságát, lankadó és felcsapó életkedvét. A lelket, melyről nagyszerű bevezetőjében azt mondotta Szentimrei Jenő a székely sorsot is összefoglalón: mindig a tudomány, művészet csucsai után vágyott és mindig szolgálni volt kénytelen. A nép képviselői s a belőle kiszakadt értékek után maga az őstalaj mutatta meg végtelen és tisztánmaradt gazdagságát és ámulat és lelkesedés

fogta el azokat, akik őket látták. Március 27-e emlékezetes nap: a belőle kinőtt magyar művészet (Bartók- és Kodály-feldolgozások Sz. Ferenczy Zsizi előadásában) és az ősinek maradt mély művészet találkozása. Nagy ígért – és reméljük csak kezdet, melynek a szükséges folytatása is meglesz. Köszönet érte a szereplőknek és rendezőknek: Szentimrei Jenőnek, Kiss Istvánnak, az igazi papnak és a nemzedékünk együttérzését és életcélját lelkes rendezésükkel is bizonyító főiskolás testvéreinknek.

FŐISKOLÁS ÉLET

București hírek.

Az 1934–35. iskolai év nagy fordulatot jelent a bucarești K. F. K. diákosztálya életében. Fazakas János v. elnök indítványára a kör módosítja az alapszabály egy pár pontját, ezután nem novemberben, hanem márciusban lesznek a választások.

A március 10-én tartott közgyűlés a következő tisztikart választotta: elnök: Vass Pál, ügyv. alelnök: Apor Péter, titkár: Debitzky István, jegyző: Dobolyi Sándor, pénztáros: Györffy Atilla, könyvtáros: Keresztes István. Vezető-Bizottsági tagok: Szócs Ernő, Szopos Kálmán, Simándi András, Somogyi Géza, Fischer Béla, Simon I. József és Forsztner Szilveszter. – Felülvizsgáló bizottsági tagok: Kovács Károly, Balogh Pál, Vég Zoltán, Schreiner László és Isky Iván.

Az új vezetőség programja ugyan az, ami a Fazakas János v. elnöké volt. Folytatni és ha lehet befejezni azt a munkát amit ő megkezdett. A kör legfontosabb belső munkája most is a szeminárium. Jelenleg három mű-

kodik: irodalmi, Kovács Sándor tanár vezetésével, művészeti, Szopos Kálmán tanárjelölt vezetésével (jegyző András László) és a jogi, amely eddig elé csak papíron működött.

A művészeti szeminárium célja ismertetni a művészeti korokon át a magyar művészetet. A hetenként egyszer megtartott előadások iránt az érdeklődés igen élénk. Eddig előadást tartottak Schreiner László bölcsész, hallg. (A művészet eredete és fejlődéséről), Tollas Julia képzőművész hallg. (Az Ó-kor művészetéről 2 előadást); András László (A keresztény kor művészetéről 2 előadás) és Szopos Kálmán (A régi és új iskola), Tepszer Richard: (A zene fejlődése). Kiemelkedő pontját képezik a szemináriumi gyűléseknek Brósz Irma képzőműv. hallg. beszámolóit melyeken a bucaresti kiállításokat ismerteti. A szeminárium előadásait és beszámolóit élénk viták követik. A tavasszal diszközgyűlés keretében ünnepeljük meg diákosztályunk 10 éves fenállását. *Debitzky István.*

Az Erdélyi Fiatalok szerkesztőségének és kiadóhivatalának új címe: Cluj, Str. Kogălniceanu 13. Földszint.

Az Erdélyi Fiatalok hírei.

A bucurești Koós Ferenc kör Diákosztálya — az IKE után legrégebb főiskolás testületünk — közelebbről ünnepli fennállásának tizedik évfordulóját. Ebből az alkalomból közöljük Debitzky István alábbi pályadíjat nyert dolgozatát, mely küzdelmes éle-

tük és munkájuk hű képét adja. A Diákosztály jubileumán szívvel-lélekkel ott van lapunk, s az egész főiskolás ifjuság és további eredményes munkát és erőt, szívós magyar kitartást kíván jelentős szerepre hivatott társainknak.

I. E.-nek és több érdeklődőnek. Önök lapunknak a Hittel c. félhavi szemlével való viszonyát kérjük. Ez saját hibánkon kívül még ma is tisztázatlan. Kétszeri megkeresésük alkalmával (1934. februárban és novemberben) elvi programjukat lapunkéval egyezőnek mondták s külön indulásuk okául azt hozták fel, hogy lapunk szépirodalmat nem ad. Erre az eddig is megévő teljesen szabad véleménynyilvánítás mellett még felajánlottunk számukra külön szépirodalmi mellékletet felelősszerkesztők ellenőrzése mellett az ő szerkesztésükben. Pár napon belül írásos választ ígérték, de választ sem írásban, sem szóban mai napig sem adtak. Mi a kérdést nem tekintjük lezártnak a legutóbb történtek ellenére sem és tovább is várjuk válaszuk, melynek mindenképpen példaadónak kell lennie.

Jelen számunkból anyagolódás miatt kimaradtak Debreceni László megemlékezése Gyarmathy Zsigánéről, Nagy Zoltán, Kiss Zoltán cikkei és László Dezső: Siető Ember-ének ismertetése. Nyári számunkban hozzuk.

Postán érkezett előfizetések nyújtása :

Lőrinczy Géza unit, lelkész 120 lej, rendezve 1935 december 31-ig, Székely Béla tanár 60 lej, rendezve 1935 június 30-ig, Kimpel Flórián gyárigazgató 240 lej, rendezve 1935 december 31-ig, dr. Koleszár Jenő ügyvéd 250 lej, rendezve 1934 december 31-ig, Vámszer Géza tanár 120 lej, rendezve 1933 december 31-ig, Molnár K. Árpád 120 lej, rendezve 1935 december 31-ig, Csia Pál ref. lelkész 310 lej, rendezve 1934 december 31-ig, Kovács László ref. esperes 120 lej, rend. 1935 október 1-ig, Kisegítő Takarékpénztár 120 lej 1934 december 31-ig, Nagy Dénes földbirtokos 240 lei, 1934 december 31-ig, dr. Hirsch Hugó főorvos 250 lej, rendezve 1934 december 31-ig, Dobos Ernő tanár 100 lej, rendezve 1934 jun. 30-ig, Tenger János tanár 80 lej, 1935 október 1-ig, dr. Sváby Ferdinánd orvos rendezve 1934 december 31-ig, Urbán Andor bányaigazgató 240 lej, rendezve 1934 december 31-ig, dr. Baráth Béla theol. professzor 210 lej, rendezve 1934 december 31-ig, Laczka József 120 lej, rendezve 1933 december 31-ig, Imreh Ferenc 290 lej, rendezve 1934 december 31-ig, Márkó József 220 lej, rendezve 1935 június 31-ig, Dávid Gyula ref. lelkész 300 lej, rend. 1934 dec. 31-ig, Hegedűs Nándor orsz. gyűlési képviselő 60 lej, rendezve 1935 április 30-ig, Nagy Gabriella 120 lej, rendezve 1934 december 31-ig, dr. Huszár Kálmán ügyvéd-jelölt 50 lej, Ébert Hajnalka 180 lej, rend. 1934. deczember 31-ig, Urus Lázár 140 lej, rendezve 1935 december 31-ig.

Lapunk legutóbbi számának megjelenése után új előfizetőket gyűjtöttek: Molnár Ilona, Bedő Gábor, Csegédi Márton, Szabó Lajos és Hegyi István. Háálás köszönet.

Előfizetőinket kérjük, hogy az előfizetési díjat külön felszólítás nélkül is szíveskedjenek haladéktalanul beküldeni kiadóhivatalunknak.

Lapunk kiadóhivatalában kaphatók és megrendelhetők az alábbi

Szabó Dezső Füzetek

1. A kötél legendája. (Novella).
2. Mosolygók. (Elbeszélések).
3. A magyar irodalom sajátos arca, Korunk nőproblémájához, Az ellenforradalom természetrajza (Tanulmányok).
- 4—5. Karácsonyi levél. A németiség útja. Debreceni tanulságok. (Tanulmányok.) — Feltámadás Makucskán. (Szatira).

Egyes füzet ára: főiskolásoknak: 25, másoknak 30 lej. Kettős füzet ára: főiskolásoknak: 50, másoknak 60 lej. Könyvkereskedésben 35, ill. 70 lej, postán utánvétellel küldve 40, ill. 80 lej. — A füzetek terjesztése engedélyezve van. Terjeszteni akarók forduljanak lapunkhoz.

Hatodik évfolyamunk

indul meg jelen számunkkal. Öt év után lapunk töretlenül áll a programjában kitűzött célok szolgálatában. Alapelve: a szellemi és anyagi függetlenség, egyre szélesebb körök óhaja, egyre nagyobb rétegek szükséglete lesz. Az erdélyi magyar megújulás szolgálatában igyekszik minden becsületes erőt összefogni. Ezt a megújulást nemzedékünk anyagi és szellemi érdekeinek az erdélyi magyarság szolgálatába iktatásával kívánjuk munkálni. Hisszük, hogy minden becsületes akarat-tal előbb-utóbb találkozni fogunk. Anyagi függetlenségünk megkívánja eddigi előfizetőink, kipróbált hű olvasótáborunk további támogatását. Növekedő feladatainkat igazában csak nagyobb oldalszámmal tudnánk szolgálni, ahhoz viszont még több új előfizető keliene. A terjesztés megkönnyítésére a tanítóság számára is évi 70, félévi 45 lejben állapítottuk meg az előfizetési díjat, a magyarországi előfizetést pedig leszállítottuk évi 5 félévi 2·5 Pengőre. Falusi könyvtáraknak is megmarad az évi 70 lejes előfizetés. Kérjük azok támogatását, akik nem szavakban, de tettekben óhajtják megmutatni együttérzésüket.

Cluj, 1935. husvét.

Az Erdélyi Fiatalok szerkesztősége.

Az Erdélyi Fiatalok Falu-Füzetei.

1. Gyallay Papp Zsigmond: A nép és intelligencia. Ára 20 lej. Főiskolásoknak kiadóhivatalunkban 8 lej.
  2. Hogyan tanulmányozzam a falu életét? (Kérdőív). Ára 15 lej.
  3. Demeter Béla: Az erdélyi falu és szellemi áramlatok 10 lej. (Főisk. 5 lej.)
  4. Mikó Imre: Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés 40 lej. (Főisk. 25 lej.)
- Az Erdélyi Fiatalok kiadása: *László Dezső*: A Siető Ember. Ára 40 lej.

Kaphatók és megrendelhetők kiadóhivatalunkban.

Felelősszerkesztő és kiadó: László Dezső.

CENZURAT.